

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949:36
FOLKHUSHÅLLNINGSDEPARTEMENTET

UTREDNINGAR
I ANSLUTNING TILL
1949 ÅRS NATIONALBUDGET

S T O C K H O L M
1 9 4 9

Statens offentliga utredningar 1949

Kronologisk förteckning

1. Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrlandska utvecklingslinjer. Idun. 303 s. Jo.
2. Norrlandskommitténs principbetänkande. Andra delen. Särskilda utredningar. Idun. 194 s. Jo.
3. Norrlandskommitténs principbetänkande. Tredje delen. Utlåtanden och förslag i vissa frågor. Idun. 163 s. Jo.
4. Utredning med förslag om lösdrivarlagens upphävande m. m. Marcus. 213 s., bil. 1 73 s., bil. 2 106 s. I.
5. Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. Beckman. 122 s. K.
6. Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning angående skyddsarbetets organisation m. m. Marcus. 140 s. Ju.
7. Betänkande med förslag till indreglering av folkpensionerna. Beckman. 80 s. S.
8. Betänkande angående förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden. Norstedt. 105 s. Ju.
9. 1944 års allmänna skattekommitté. 3. Betänkande angående beskattning av realisationsvinster, m. m. samt ackumulerade inkomster. Marcus. 168 s. Fi.
10. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:17. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras räkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Värmlands län. Beckman. 45 s. K.
11. Betänkande om sinnessövarlden. Katalog och Tidsskriftstryck. 248 s., 1 karta. I.
12. Utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader. Idun. 94 s. S.
13. 1945 års bankkommitté. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig affärsbank. Beckman. 83 s. Fi.
14. Bilagor till 1942 års järnvägs kostnadsutrednings betänkande. Produktions- och kostnadsstrukturen vid statens järnvägar. Promemorior. Av A. Sjöberg. Beckman. 269 s. K.
15. P. M. med synpunkter på det svenska långtidsprogrammet. I anslutning till OEEC:s interimrapport. Beckman. 23 s. H.
16. Promemoria över preliminär utredning rörande befälsrekryteringen inom försvaret. Beckman. 75 s. Fö.
17. Betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m. m. Idun. 277 s. Ju.
18. Kvalitetsforskning och konsumentupplysning. Kihlström. 265 s., 16 pl. H.
19. 1945 års skogshärbärgesutrednings betänkande. 2. Utredning med förslag till lagstiftning rörande tillfälliga bostäder vid skogs- och flottnings- m. fl. arbeten. Idun. 188 s., 26 pl. S.
20. Dissenterlagskommittén. Betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. Marcus. XLVIII, 390 s. Ju.
21. Svensk hamnbyggnadspolitik. Marcus. 318 s. K.
22. Betänkande rörande gallring av handlingar hos vissa av försvarets myndigheter. Hægström. 232 s. Fö.
23. Lagberedningens utlåtande angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde. Norstedt. 28 s. Ju.
24. Kommunallagskommitténs betänkande 2 med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Idun. 84 s. I.
25. 1945 års försäkringsutredning. 1. Principbetänkande rörande försäkringsväsendet. Norstedt. 220 s. H.
26. 1945 års försäkringsutredning. 2. Betänkande med förslag till lag om trafikförsäkring. Norstedt. 160 s. H.
27. Betänkande med förslag till lag om sjömansskatt m. m. Katalog och tidsskriftstryck. 237 s. Fi.
28. Folk- och skolbibliotek. Betänkande och förslag avgivet av folkbibliotekssakkunniga. Gummesson. 173 s. E.
29. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:3—4. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras räkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Uppsala län och Södermanlands län. Beckman. 57 s. K.
30. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 9. Tiden juli 1947—juni 1948. Av K. Åmark. Idun. 382 s. Fo.
31. Social upplysning. Idun. xvi, 175 s., 89* s. S.
32. Yrkesutbildning för varubud m. fl. Norstedt. 66 s. E.
33. En generalplan för rikets farleder och hamnar. Bilaga 2 till SOU 1949:21 om svensk hamnbyggnadspolitik. Marcus. 242 s. K.
34. Betänkande med förslag angående ändrade grunder för fördelning och uttagande av kostnad för bygande och underhåll av skogsvägar. Gernandt. 66 s. Jo.
35. Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skolutrednings betänkanden och 1946 års skolkommissionens principbetänkande jämte sammanfattning av avgivna yttranden. Hægström. 404 s. E.
36. Utredningar i anslutning till 1949 års nationalbudget. Marcus. 67 s. Fo.
37. Klientelet på arbetshemmen. En socialpsykologisk utredning om försumliga försörjare och störande understödstagare. Beckman. 206 s. S.
38. Betänkande rörande avbetalnings- och forskottsköp m. m. Gummesson. 67 s. Ju.
39. Betänkande angående statens konstsamlingars organisation och lokalbehov. Marcus. 231 s. E.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet. Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949:36
FOLKHUSHÅLLNINGSDEPARTEMENTET

UTREDNINGAR
I ANSLUTNING TILL
1949 ÅRS NATIONALBUDGET

STOCKHOLM 1949
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
497980

I anslutning till ställningstagandet rörande den fortsatta ekonomiska politiken har det befunnits lämpligt att utföra en avstämning av 1949 års nationalbudget mot utvecklingen under det första halvåret. I detta syfte ha vissa utredningar verkställt av konjunkturinstitutet, arbetsmarknadsstyrelsen och priskontrollnämnden enligt under hand meddelade uppdrag och med nationalbudgetdelegationen som samordnande instans. Dessa utredningar jämte en av sekreteraren Gösta Rehn författad översikt av löneutvecklingen 1947—1949 publiceras i föreliggande volym.

Till Statsrådet Karin Kock.

Konjunkturinstitutet har under hand anmodats verkställa en avstämning av nationalbudgeten mot den hittillsvarande utvecklingen 1949. Institutet får med anledning härav vördsamt överlämna bifogade VPM med vissa observationer rörande utfallet av 1949 års nationalbudget.

Stockholm den 16 augusti 1949.

Konjunkturinstitutet

ERIK LUNDBERG

Arne Callans

Stockholm den 16 august 1947
Observationer rörande tillståndet i 1947 års nationella
inför till med anknytning till nationella inför till 1947 års
ning av nationella inför till den nationella inför till 1947 års
Konjunkturinstitutet för under hand nationella inför till 1947 års
Till Statistiska Kärnan Kärnan

Konjunkturinstitutet

EMIL LINDBERG

Årskontroll

VPM

med vissa observationer rörande utfallet av 1949 års nationalbudget.

1. Sammanfattning.

Inom konjunkturinstitutet har företagits en preliminär undersökning av det sannolika utfallet av de viktigaste posterna inom den för år 1949 uppställda nationalbudgeten. Resultatet av undersökningen redovisas närmare i följande kapitel. Det behöver icke understrykas, att vid denna tidpunkt på året föreliggande statistiska uppgifter för år 1949 dels ge relativt osäkra indikationer för utvecklingstendenserna under den hittillsvarande delen av året, dels utgöra ett otillräckligt underlag för uppskattningar av resultaten under resten av året.

Försörjningsbalansen för 1948 och nationalbudgeten för 1949 hade enligt beräkningarna i inkomstbilagan till statsverkspropositionen följande utseende:

Tillgång.	1948 1949 (i 1948 års priser)		
	Miljoner kronor		
1. Bruttonationalprodukt till produktionskostnad	25 380	25 780	+ 400
1 a. Plus Indirekta skatter	2 060	2 060	—
1 b. Minus Subventioner	— 390	— 390	—
2. Import	4 800	4 200	— 600
3. Summa tillgång (brutto)	31 850	31 650	— 200
<i>Realiserad efterfrågan.</i>			
4. Inhemsk bruttokapitalbildning	6 960	6 660	— 300
5. Lagerförändringar	100	—	— 100
6. Export av varor och tjänster	4 360	4 460	+ 100
7. Privat konsumtion	17 550	17 530	— 20
8. Offentlig konsumtion	2 880	3 000	+ 120
9. Summa realiserad efterfrågan	31 850	31 650	— 200

Sammanfattningsvis ge de nedan framlagda utredningarna följande resultat, som givetvis få tolkas med största försiktighet.

Beträffande den i nationalbudgeten angivna *ökningen i det totala produktionsresultatet* finnes anledning förmoda, att de allmänna betingelserna för produktionsutvecklingen blivit gynnsammare än man hade anledning att tro vid slutet av år 1948. De sparsamma uppgifter, som framläggas i kap. 2 beträffande produktionsutvecklingen inom industri och jordbruk, tyda snarast på en något större total produktionsökning än som låg till grund för uppgörandet av 1949 års nationalbudget. Den förbättrade allmänna ekonomiska balansen under 1949 i jämförelse med 1947 och 1948 synes ha medfört ett mera effektivt utnyttjande av arbetskraft och produktivt kapital. De före-

gående årens stora investeringar i ny och rationaliserad produktionskapacitet ha dessutom börjat mogna fram i ökad produktion per arbetare inom olika industrigrenar. Ett exempel härpå erbjuder järn- och stålindustrin, där en avsevärd produktivitetsstegring synes ha ägt rum mellan 1948 och 1949 (se kap. 2). Det föreligger emellertid icke tillräckligt statistiskt underlag för att precisera en ny siffra för bruttonationalproduktens stegring 1948—49.

Utvecklingen på inkomst-, konsumtions- och investeringsområdena synes så långt tillgängliga siffror visa icke avvika väsentligt från förutsättningarna i nationalbudgeten. Enligt tillgängliga uppgifter har, som meddelas i kap. 3, det *totala inkomst- och konsumtionsläget* stabiliserats på i genomsnitt omkring 1948 års nivå. Inkomstökningar för jordbrukarna och löntagarna ha motvägts av ökat skattetryck (kvarskatten), varigenom de efter skatt disponibla inkomsterna hindrats att väsentligt överstiga 1948 års nivå. Den relativt snabba uppgång i konsumtionsutgifterna, som fortgått under perioden 1945—48, bestämdes ju till stor del av den fortlöpande inkomststegringen. Det är möjligt att konsumtionsbenägenheten under innevarande år även i någon mån hållits tillbaka av en förväntan om lägre priser och på vissa områden dessutom sannolikt även av det förhållandet, att krigsårens och de första efterkrigsårens ackumulerade efterfrågan börjat täckas. Med hänsyn till den genomsnittliga prisstegring, som ägt rum inom konsumtionsledet mellan 1948 och 1949 är det möjligt, att någon tendens till minskning i totala konsumtionsvolymen gjort sig gällande under början av året. Någon sifferprecisering på denna punkt är dock icke möjlig.

Härav följer också, att en jämförelse mellan inkomst- och konsumtionsutveckling knappast kan ge någon säker vägledning beträffande den genomsnittliga utvecklingstendensen hos det individuella *sparandet*. Såsom visas i avsnitt 4 om penningmarknaden har det synliga sparandet i form av banksättningar på sparräkningar undergått en betydande ökning mellan 1948 och 1949. Dessa siffror utgöra dock till stor del endast avspeglningar av de väsentliga omkastningar på penning- och kapitalmarknaden, som ägt rum under denna tid, och av omflyttningar mellan olika räkningar, som framkallats av förändringar i ränteförhållanden och inlåningsmaxima. Några bestämda slutsatser kunna därför inte dras rörande ökningen i det individuella sparandet; anförda siffror ge dock utan tvivel visst utrymme för hävdandet av en ur balanssynpunkt gynnsam tendens på sparandefronten.

Även på *investeringsområdet* föreligga ytterst sparsamt med uppgifter beträffande den faktiska utgiftsnivån under året. I avsnitt 5 anförda synpunkter på omfattningen av beviljade byggnadstillstånd och uppgifter om »maskinkonsumtion», cementförbrukning och arbetslöshet inom byggnadsfacket ger ingen anledning att räkna med att utfallet av 1949 års totala investeringsverksamhet skall avvika väsentligt från beräkningen i 1949 års investeringsbudget. Nya uppgifter, som väntas föreligga inom en nära framtid (särskilt från byggnadsinventeringen den 1 augusti), kunna dock eventuellt ge en annan bild av läget.

Närmare kännedom om den *offentliga konsumtionens* utveckling 1948—49 saknas. Den i nationalbudgeten antagna utgiftsstegringen hänför sig helt till kommunerna — och på denna punkt finnas inga uppgifter tillgängliga. Att döma av föreliggande uppgifter om de totala statsutgifterna, får nationalbudgetens utgiftsstegring dock sannolikt tills vidare betraktas som ett minimum.

Som vanligt vid prognoser och nationalbudgetkalkyler föreligger den väsentliga korrektionsposten på *utrikeshandelns område*. Såsom visas i avsnitt 6 har bytesförhållandet mellan export- och importvaror gestaltat sig något sämre än man förväntade enligt importplanen. Det synes med ledning av i dag tillgängliga uppgifter rimligt att räkna med en försämring av »terms of trade» med omkring 10 % mellan 1948 och 1949. Samtidigt har enligt en jämförelse mellan de första halvåren 1948 och 1949 importvolymen visat en större minskning och exportvolymen en större ökning än som förutsattes. Dessa utvecklingstendenser kunna — om de fortsätta — eventuellt leda till ett mindre överskott i bytesbalansen. Det behöver inte särskilt understrykas, hur ovissa resultaten för resten av året te sig, särskilt med hänsyn till den labila internationella konjunktursituationen. Enligt de alternativ för utvecklingsmöjligheterna, som framlagts i avd. 6, synes det dock icke osannolikt att betalningsbalansens utveckling kan medföra en extra belastning på landets totala försörjning, som kan bli 200—300 miljoner kronor större än enligt den ursprungliga nationalbudgetkalkylen redovisade.

Det är på detta stadium tämligen meningslöst att med hjälp av här redovisade uppgifter söka stämma av hur ökningen i den totala tillgången på varor och tjänster, kommande från ökad nationalprodukt, och minskningen i efterfrågan på varor och tjänster för investerings- och (eventuellt) konsumtionsändamål motsvarar den ökade belastningen från utrikeshandeln. Det är ju fråga om relativt små förändringar av mycket stora totalkategorier. Observationsfelen äro nog ofta av minst samma storleksordning som dessa konstaterade förändringar. Därtill kommer, att vi sakna så gott som all kännedom även om storleksordningen av de totala förändringarna i *lagerhållningen*. I nuvarande konjunkturfase synas i själva verket förändringar i företagarnas lagerdispositioner vara av utslagsgivande betydelse för utvecklingstendensen (detta framgår tydligt av dagens amerikanska konjunkturdebatt). På denna punkt ha inventeringarna vid årsskiftet 1948/49 lett till överraskande resultat för 1948; mot en preliminär siffra på 100 miljoner kronor för den totala lagerökningen detta år, laborerar man nu med en siffra på omkring 400 miljoner kronor för den synliga lagerökningen. Den totala kan ha varit betydligt större. Det är *möjligt*, att konjunkturutvecklingen under 1949 — liksom i många andra länder — innebär en viss total *lageravveckling*. Det är tydligt, att företagare inom olika led av produktion och distribution på grund av utsikterna för prisfall *sträva* efter att åstadkomma en minskning av lagren. I vilken mån detta lyckas beror givetvis på den allmänna konjunkturutvecklingen (som givetvis i sin tur

röner inflytande av detta strävande); en konjunkturförsämring leder ju på många områden till en oavsiktlig lagerökning. Om man rent hypotetiskt skulle räkna med att det vid en bestående relativt stabil högkonjunktur i Sverige uppstår en så blygsam total lagerminskning som 100 miljoner kronor, skulle den löpande varutillgången i förhållande till 1948 tydligen öka med omkring 500 miljoner kronor. Man står sålunda här inför möjligen, men tills vidare helt okända variationer i varutillgången, som äro av samma storleksordning som ovan diskuterade »konstaterade» förändringar för övriga poster inom nationalbudgetkalkylen.

Den av konjunkturinstitutet utförda undersökningen avser endast att rent statistiskt granska det möjliga utfallet av den i början av året uppställda nationalbudgeten. Det är sålunda icke fråga om att framlägga någon allmän konjunkturbedömning, vilket skulle erfordra annat informationsmaterial och andra analysmetoder. I denna VPM redovisade undersökningsresultat ge dock visst underlag för en preliminär konjunkturbedömning. Det är sålunda tydligt, att utvecklingen under 1949 fortsatt i riktning mot s. k. samhällsekonomisk balans (en tendens, som tycks ha begynt på sommaren 1948) och detta sannolikt i hastigare takt än som förutsattes i 1949 års nationalbudget. Till detta gynsamma resultat ha enligt föreliggande redogörelse framför allt följande faktorer bidragit. Stabiliseringen av inkomst- och konsumtionsläget och nedskärningen av investeringsverksamheten ha givetvis varit av utslagsgivande betydelse och synas ungefär ha motsvarat de förutsättningar, som uppställdes i nationalbudgeten. Förbättringen i förhållande till »prognosen» synes framför allt bero dels på en större ökning i nationalprodukten än som förväntades, dels på minskad efterfrågan (och eventuellt ökad tillgång) till följd av upphörande lagerupphyggnad och sannolikt begynnande avveckling av lager. Dessa tendenser stå sedan i ett ömsesidigt sammanhang med en mer psykologiskt betingad förändring i konjunkturtonen, som kan förklaras av sådana faktorer som prisfallsförväntningar, ökad konkurrens och växande försäljningsmotstånd på export- och hemmamarknader, ökad försiktighet vid investeringar och kreditgivning. Den förbättrade balans inom Sveriges ekonomi, som vunnits på dessa vägar, kan givetvis bestå och ytterligare förbättras endast om angivna bestämningsfaktorer fortsätta att verka.

2. Produktionen.

a. Jordbruket.

Animalieproduktionen påverkades under 1948 oförmånligt av den relativt låga skörden 1947. Den goda skörden 1948 har emellertid möjliggjort en återhämtning, som avspeglas i en väsentlig stegring av animalieproduktionen mellan första halvåret 1948 och första halvåret 1949, vilket framgår av nedanstående sammanställning.

Produktion av vissa animalier första halvåret 1949.

Volymindex, första halvåret 1948 = 100.

Mjölkinvägning vid mejerier	106.9	} 107.3
Produktion av kött	102.8	
Produktion av fläsk	110.9	
Partihandels inköp av svenska ägg	114.2	

Den återhämtning som sålunda gjort sig gällande synes nu i huvudsak vara avslutad. Det bör också påpekas att man vid bedömningen av ovan meddelade produktionssiffror måste taga hänsyn till att den milda vintern 1948/49 medfört speciellt goda produktionsbetingelser under första hälften av 1949.

Även för det andra halvåret 1949 synes man ha anledning att vänta sig en ökning av animalieproduktionen i jämförelse med samma period året före. Med hänsyn till att den observerade produktionsökningen för det första halvåret delvis har karaktären av engångsföreteelse torde man dock icke kunna räkna med att den fortsatta produktionsökningen blir av samma storleksordning.

Vad *vegetabilieproduktionen* beträffar, pekar årsväxt- och skörderapporterna för den 15 juli 1949 på en försämring gentemot 1948. På grundval av detta material har livsmedelskommissionen gjort en prognos för 1949 års skörd av olika produkter. Om dessa prognoser sammanvägas (genom omräkning till skördeenheter) och resultatet korrigeras med hänsyn till att arealen för oljeväxter (som icke ingår i prognosen) vuxit sedan föregående år kommer man fram till en grov uppfattning om den väntade skördens storlek. Skördeminskningen mellan 1948 och 1949 kan på så sätt uppskattas till 2 å 3 % (härvid har hänsyn dock icke tagits till betet).

Sammanfattas det ovanstående till en bedömning av den totala jordbruksproduktionen, synes det icke finnas någon anledning att ändra det tidigare gjorda antagandet¹ om att man bör kunna räkna med ett något större bidrag till nationalprodukten från jordbruket under år 1949 än under år 1948.

b. Industrien.

Industriförbundets produktionsvolymindex anger en ökning av industriproduktionen med 3 % vid jämförelse mellan jan.—maj 1949 och samma period 1948. En stagnation synes emellertid ha inträtt, så att index sedan november 1948 legat i det närmaste stilla. Det är dock att märka, att denna stagnation sammanhänger med en tillbakagång inom gruppen massa- och pappersindustri, medan produktionen inom övriga industrigrenar fortsatt att öka.

Något material för en bedömning av produktivitetsutvecklingen inom hela industrien föreligger icke, då tillgängliga sysselsättningsserier ej äro direkt jämförbara med industriförbundets volymindex. Det kan dock nämnas, att

¹ Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie B: 9, s. 101.

socialstyrelsens statistik icke pekar på någon förändring i sysselsättningen inom industrien vid jämförelse mellan första halvåret 1948 och 1949.

Vid bedömning av produktionsutvecklingen inom industrien torde det vara av ett visst intresse att följa förbrukningen av elektrisk kraft. Bränslekommissionens statistik visar, att kraftförbrukningen inom storindustrien under första halvåret 1949 låg 15 % högre än under samma period 1948. Därvid är emellertid att märka, att den elektriska kraften var ransonerad under första kvartalet 1948, vilket till stor del förklarar den kraftiga ökningen. Om man sålunda jämför de första kvartalen 1948 och 1949 erhåller man en ökning på 25 %, medan ökningen mellan andra kvartalet 1948 (då ransoneringen hade upphört) och samma period 1949 endast uppgår till 5 %.

Vid den tidigare bedömningen av produktionsutsikterna under 1949 fäste man speciell vikt vid den försämrade råvaruförsörjningen. Inom industrikommissionen har man gjort vissa jämförelser mellan försörjningsplanen och en senare utförd mera realistisk prognos för 1949. Sammanfattningsvis kan man konstatera, att planen på de flesta punkter synes bli realiserad med smärre avvikelser uppåt och nedåt. På en punkt kan man emellertid konstatera en mera avsevärd avvikelse från planen. Det gäller järnområdet, där försörjningen blivit bättre än väntat. För 1949 räknade man med en total tillförsel av handelsfärdigt valsat och smitt järn och stål på 1 250 000 ton att jämföra med en verklig konsumtion på omkring 1 370 000 ton under 1948.¹ Denna minskning i tillförseln av järn och stål väntades bl. a. drabba verkstadsindustrien. Preliminära uppgifter från Järnverksföreningen tyda dock på att minskningen mellan första halvåret 1948 och samma period 1949 endast är relativt obetydlig (15 000 à 20 000 ton) medan prognosen för hela året motsvarar en minskning med omkring 120 000 ton i jämförelse med 1948 års verkliga förbrukning. Den i jämförelse med den tidigare prognosen förbättrade järnförsörjningen synes ge anledning till en mera optimistisk bedömning av verkstadsindustriens produktionsmöjligheter än man tidigare vågat sig på.

Den gynnsamma utvecklingen av järnförsörjningen beror icke minst på en avsevärd ökning av produktionen av handelsfärdigt valsat och smitt järn och stål. På grundval av uppgifter från Järnverksföreningen kan produktionsökningen uppskattas till 8—9 % mellan första halvåret 1948 och samma period 1949. Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik anger för järn- och stålverken en ökning av antalet arbetare med 1—3 % under samma period. Även om Järnverksföreningens och socialstyrelsens statistik ej kan anses vara fullt jämförbara, torde man ändå vara berättigad att antaga, att en avsevärd produktivitetsförbättring under denna period ägt rum inom järn- och stålindustrien.

¹ Det bör nämnas att man tidigare underskattade 1948 års järnkonsumtion. I *Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie B:19*, s. 56 anges den sålunda till 1 340 000 ton jämsides med den här meddelade prognosen för 1949 på 1 250 000 ton.

3. Konsumtionen.

Den statistik, med vars hjälp man fortlöpande kan få en uppfattning om konsumtionsutvecklingen, täcker ca 75 % av det privata konsumtionsområdet. Av de resterande 25 % kommer 8,5 % på bostadskostnader, 4,5 % på kostnader för bränsle och lyse medan resten hänför sig till diverse varor och tjänster bland vilka kunna nämnas resor och sjukvård.

Socialstyrelsens omsättningsstatistik föreligger vad beträffar värdet av omsättningen inom den enskilda detaljhandeln f. n. endast t. o. m. första kvartalet 1949 medan motsvarande uppgifter för den konsumentkooperativa handeln finnas till och med maj 1949. Utvecklingen inom den enskilda och den konsumentkooperativa detaljhandeln 1947—första kvartalet 1949 framgår av tabellerna 1 och 2.

Tab. 1. Försäljningsvärdets förändring inom den enskilda detaljhandeln 1947—första kvartalet 1949.

Socialstyrelsen.

Varugrupp	Tre första kvart. 1948 (tre första kvart. 1947 = 100)	Fjärde kvart. 1948 (fjärde kvart. 1947 = 100)	Första kvart. 1949 (första kvart. 1948 = 100)
Livsmedel.....	112	105	101
Diversehandel	106	106	101
Textilvaror och kläder	115	102	94
Skodon	122	109	96
Inventarier	103	104	102
Guld, ur, blommor, antikviteter, konst	100	106	92
Övriga branscher	110	105	99
Samtliga	110	105	100

Tab. 2. Detaljförsäljningens förändring inom den konsumentkooperativa handeln 1947—första kvartalet 1949.

Socialstyrelsen.

(F.st. = Försäljningsställen.)

Bransch	Tre första kvart. 1948 (tre första kvart. 1947 = 100)		Fjärde kvart. 1948 (fjärde kvart. 1947 = 100)		Första kvart. 1949 (första kvart. 1948 = 100)	
	Försälj. värde	F.st.	Försälj. värde	F.st.	Försälj. värde	F.st.
Charkuteri	108	106	99	104	98	104
Fisk	119	108	127	108	105	101
Mjölk och bröd	115	106	117	105	112	103
Speceri- och diversehandel	110	104	112	104	104	104
Specialbutiker, varuhus	120	104	115	107	103	101
Skodon	115	100	108	101	93	103
Serveringar	116	107	113	111	102	105
Samtliga	112	105	111	104	104	103

Enligt tabell 1 var tydligen värdet av den enskilda detaljhandelns omsättning under första kvartalet 1949 detsamma som under motsvarande tid 1948. Eftersom indextalen bygger på uppgifter från genomgående företag, utsäger detta endast att omsättningen per butik i genomsnitt var densamma under de bägge kvartalen. Några säkra uppgifter om hur antalet butiker varierat under de berörda perioderna har ej kunnat erhållas.

Vad den konsumentkooperativa handeln beträffar finnas även uppgifter för antalet försäljningsställen. Tabell 2 utvisar att värdet av omsättningen per försäljningsställe var ungefär detsamma under första kvartalen 1948 och 1949 medan det totala försäljningsvärdet steg med 4 %.

En jämförelse månad för månad mellan första månaderna 1949 och 1948 ger följande resultat (tabellerna 3 och 4):

Tab. 3. Försäljningsvärdets förändring inom den enskilda detaljhandeln månadsvis första kvartalet 1948—första kvartalet 1949.

Socialstyrelsen.

Varugrupp	Jan. 1949 (jan. 1948 = 100)	Febr. 1949 (febr. 1948 = 100)	Mars 1949 (mars 1948 = 100)
Livsmedel	99	98	103
Diversehandel	98	100	102
Textilvaror och kläder	94	95	94
Skodon	101	98	90
Inventarier	104	100	102
Guld, blommor, ur, antikviteter, konst.....	86	88	96
Övriga branscher.....	101	96	103
Samtliga	99	98	101

Tab. 4. Detaljförsäljningens förändring inom den konsumentkooperativa handeln månadsvis mellan jan.—maj 1948 och jan.—maj 1949.

Socialstyrelsen.

(F.st. = Försäljningsställen.)

Bransch	Jan. 1949 (jan. 1948 = 100)		Febr. 1949 (febr. 1948 = 100)		Mars 1949 (mars 1948 = 100)		April 1949 (april 1948 = 100)		Maj 1949 (maj 1948 = 100)	
	För- sälj. värde	F.st.	För- sälj. värde	F.st.	För- sälj. värde	F.st.	För- sälj. värde	F.st.	För- sälj. värde	F.st.
Charkuteri	93	105	94	103	108	103	113	102	118	104
Fisk	111	97	113	103	95	102	99	102	90	103
Mjölks och bröd.....	111	99	113	106	111	104	110	104	113	104
Speceri- och diversehandel	104	104	106	103	104	104	107	103	107	104
Specialbutiker och varuhus	99	102	106	101	103	100	101	95	113	102
Skodon	96	105	91	102	93	102	99	100	98	103
Serveringar	100	100	98	108	108	105	96	105	106	111
Samtliga	102	103	104	104	105	103	107	103	110	104

Av tabellerna 3 och 4 framgår att försäljningsvärdet per butik under januari och februari 1949 var lägre än, eller vad beträffar Konsums februari-försäljning, lika med motsvarande månader under 1948. Från och med mars 1949 steg emellertid omsättningen per butik inom den konsumentkooperativa handeln. Även marssiffran för den enskilda detaljhandeln, vilken som ovan framhållits är den senast tillgängliga, tyder på en värdemässig stegring av genomsnittliga försäljningen per butik.

Omsättningsförändringarna under 1949 inom färg-, järn-, sko- och textilhandeln enligt Affärsekonomiska forskningsinstitutets (AEF) omsättningsstatistik framgå av tabell 5.

Tab. 5. Försäljningsvärdets förändring inom vissa detaljhandelsbranscher månadsvis första halvåret 1948—första halvåret 1949.

AEF.

Bransch	Jan. 1949 (jan. 1948 = 100)	Febr. 1949 (febr. 1948 = 100)	Mars 1949 (mars 1948 = 100)	April 1949 (april 1948 = 100)	Maj 1949 (maj 1948 = 100)	Juni 1949 (juni 1948 = 100)
Färghandel ...	100	101	105	95	109	99
Järnhandel ...	106	96	99	83	100	87
Skohandel ...	96	94	85	91	100	94
Textilhandel ..	96	97	96	96	101	93

Även AEF:s uppgifter avse genomgående företag, varför den förändring, som härrör från förändringar i antalet försäljningsställen ej redovisas. Av tabell 5 kan man dock utläsa att försäljningsvärdet per butik sjunkit under det första halvåret 1949 jämfört med samma tid 1948 för berörda branscher, kanske med undantag för färghandeln. Emellertid tycks AEF:s siffror ligga något under socialstyrelsens siffror för motsvarande branscher under första kvartalet, ehuru de bägge sifferserierna utvisa i stort sett samma gång. Vidare får man hålla i minnet att omsättningen under första sex månaderna 1948¹ var betydligt högre än under motsvarande månader 1947. Jämför man första sex månaderna 1949 med samma månader 1947 (tabell 6) finner man att försäljningsvärdena per butik under samtliga månader och för samtliga branscher äro högre 1949 än 1947, utom för järnhandeln under juni månad.

Tab. 6. Försäljningsvärdets förändring inom vissa detaljhandelsbranscher månadsvis första halvåret 1947—första halvåret 1949.

AEF.

Bransch	Jan. 1949 (jan. 1947 = 100)	Febr. 1949 (febr. 1947 = 100)	Mars 1949 (mars 1947 = 100)	April 1949 (april 1947 = 100)	Maj 1949 (maj 1947 = 100)	Juni 1949 (juni 1947 = 100)
Färghandel ...	124	124	121	124	109	111
Järnhandel ...	106	119	117	104	107	97
Skohandel	115	109	117	117	109	104
Textilhandel ..	117	118	113	120	104	106

¹ Enligt AEF-rapporterna.

I den karakteristik av marknadsläget, som ingår i varje AEF-rapport har emellertid upprepade gånger framhållits att handlandena inom de berörda branscherna ha svårt att upprätthålla 1948 års höga försäljningssiffror och att de visa en viss försiktighet vid sina återinköp. Varutillgången säges vara god och inga utpräglade bristartiklar förekomma, möjligen med undantag av vissa importvaror.

Kontrollstyrelsens uppgifter om vin- och spritkonsumtion och tobaksmopolets försäljningssiffror utvisa en stegring i försäljningsvärdet för vin och sprit under tiden jan.—juni 1948—jan.—juni 1949 med 1 % och under tiden jan.—juni 1947—jan.—juni 1948 med 17 % samt för tobak under motsvarande tider med 3 % resp. 14 %. Utvecklingen månadsvis under första halvåret 1949 jämfört med samma tid 1948 framgår av tabell 7.

Tab. 7. Förändringar i försäljningsvärdet av vin och sprit samt tobak månadsvis första halvåret 1948—första halvåret 1949.

	Jan. 1949 (jan. 1948 = 100)	Febr. 1949 (febr. 1948 = 100)	Mars 1949 (mars 1948 = 100)	April 1949 (april 1948 = 100)	Maj 1949 (maj 1948 = 100)	Juni 1949 (juni 1948 = 100)
Vin och sprit..	83	117	101	111	97	102
Tobak	88	94	111	107	114	105

Från och med februari 1948 höjdes skatterna och därmed priserna på såväl vin och sprit som tobak. Under januari 1948 steg därför försäljningen av särskilt vin medan däremot februari månad samma år visar ovanligt låga försäljningssiffror.

På grundval av Riksräkenskapsverkets och Svenska stadsförbundets uppgifter om influten nöjesskatt har en grov beräkning av nöjeskonsumtionen utförts. Värdet av nöjeskonsumtionen under månaderna januari—april befanns därvid ha stigit mellan 1947 och 1948 med 23 % samt mellan 1948 och 1949 med 9 %. Den stora stegringen mellan 1947 och 1948 torde i främsta rummet ha berott på den prisstegring på biografbiljetter som åtföljde den från och med februari 1948 införda högre skatten.

Tab. 8. Relativa förändringar i riksbankens konsumtionsprisindex de första två kvartalen 1948—första kvartalen 1949.

	Första kvart. 1949 (första kvart. 1948 = 100)	Andra kvart. 1949 (andra kvart. 1948 = 100)
Födo- och njutningsämnen ¹	102	101
Kläder	103	103
Skodon	101	101
Inventarier	105	104
Övriga varor och tjänster	107	103
Generalindex ²	104	102

¹ Ur födo- och njutningsämnen har borttagits drycker, tobak m. m.

² Ur generalindex har borttagits förutom drycker, tobak m. m. även posterna bostad samt bränsle och lyse.

**Tab. 9. Relativa förändringar i riksbankens konsumtionsprisindex
månadsvis första halvåret 1948—första halvåret 1949.**

	Jan. 1949 (jan. 1948 = 100)	Febr. 1949 (febr. 1948 = 100)	Mars 1949 (mars 1948 = 100)	April 1949 (april 1948 = 100)	Maj 1949 (maj 1948 = 100)	Juni 1949 (juni 1948 = 100)
Födo- och njutningsämnen ¹	103	103	101	101	100	100
Kläder	104	103	102	103	103	103
Skodon	101	101	101	101	101	101
Inventarier	106	105	105	105	104	104
Övriga varor och tjänster	110	106	106	103	103	103
Generalindex ²	105	104	103	102	102	102

Relativa förändringar i Riksbankens konsumtionsprisindex har medtagits för de två första kvartalen 1949 (tabell 8) samt månadsvis för de sex första månaderna 1949 (tabell 9) allt jämfört med motsvarande tider 1948. För att erhålla bättre jämförelse med det här presenterade materialet har ur posten födo- och njutningsämnen borttagits drycker, tobak m. m. Ur generalindex har uteslutits förutom drycker, tobak m. m. även posterna bostad samt bränsle och lyse.

Av tabellerna 1 och 2 framgick att försäljningsvärdet per butik inom den enskilda detaljhandeln var i stort sett detsamma under första kvartalen 1948 och 1949, medan den konsumentkooperativa detaljhandeln visade en ökning i det totala försäljningsvärdet med 4 %. En viss stegring kan dessutom ha ägt rum inom områden, som ej täckas av den löpande statistiken. Sålunda kan posten bostadskostnad på grundval av ytterst preliminära siffror antagas öka under 1949 med något sådant som 4 %, vilket dock ej betyder mer än en knapp halv procent räknat på totala konsumtionsutgifterna. Även om således en viss ökning av totala konsumtionsutgifterna kanske ägt rum under första kvartalet 1949 jämfört med samma tid 1948, torde konsumtionsvolymen snarast ha legat på en något lägre nivå beroende på stegringen i prisnivån mellan de båda tidsperioderna.

Som tidigare framhållits föreligger socialstyrelsens omsättningsstatistik endast till och med första kvartalet 1949. För några branscher har emellertid synnerligen preliminära siffror erhållits, vilka utvisa en viss ökning i omsättningen per butik under andra kvartalet 1949 jämfört med andra kvartalet 1948. Av tabell 4 framgick att den konsumentkooperativa handeln åtminstone under månaderna april och maj 1949 visar ökad försäljningssumma jämfört med motsvarande månader 1948. AEF:s siffror så långt de ännu föreligga utvisa dock knappast någon omsättningsstegring under andra kvartalet 1949 jämfört med samma tid 1948. Då prisstegringen mellan andra kvartalen 1949 och 1948 enligt tabell 8 är mindre än mellan första kvartalen samma år, är det möjligt att konsumtionsvolymen under andra kvartalet 1949 visar sig vara större än under andra kvartalet 1948.

¹ Ur födo- och njutningsämnen har borttagits drycker, tobak m. m.

² Ur generalindex har borttagits förutom drycker, tobak m. m. även posterna bostad samt bränsle och lyse.

På grundval av det material som hittills föreligger är det svårt att uttala sig om storleken av konsumtionsvolymen under första halvåret 1949. Uppgifterna tyda dock närmast på att den starka stegring av konsumtionen som fortgått sedan flera år tillbaka nu har stagnerat och att konsumtionsvolymen under första halvåret 1949 i stort sett stabiliserats på samma nivå som under första halvåret 1948.

Ovanstående omdöme om konsumtionsutvecklingen kan kompletteras med vissa uppgifter om de faktorer som ha inflytande på allmänhetens efterfrågan på konsumtionsvaror. Denna påverkas framför allt av de personliga inkomsternas förändringar. I »Sveriges ekonomi 1949» räknades trots stabiliseringen av de avtalsenliga lönerna med en viss ökning av löntagarnas totala inkomstsumma. Det ansågs troligt att denna ökning skulle stanna vid högst 3 %. De enda statistiska data om löneutvecklingen under 1949 som nu finnas tillgängliga, äro socialstyrelsens uppgifter om lönerna för industriarbetare. Enligt en särskild jämförelse som gjorts mellan november 1948 och maj 1949, steg den genomsnittliga timförtjänsten inom industrien mellan dessa båda månader med 2,1 %. De vanliga kedjeindexalen visa en ökning med 1,4 % mellan maj och november 1948. Mellan maj 1948 och maj 1949 torde alltså timförtjänsten ha stigit med ca 3,5 %. Sysselsättningen var ungefär densamma vid de båda tillfällena. Lönesumman för industriarbetare steg enligt socialstyrelsens beräkningar med 3,6 %.

Beträffande övriga inkomster finnas ännu inga statistiska uppgifter för 1949. Enligt jordbrukskalkylen våren 1949 kan inkomsten inom jordbruket (för jordbrukare med familjemedlemmar och lantarbetare) mycket approximativt beräknas ha ökat med ca 14 % mellan produktionsåren 1947/48 och 1948/49 och komma att minska med ett par procent mellan 1948/49 och 1949/50. För 1949/50 har då icke beaktats de inkomster som kunna komma att tillföras jordbruket genom pågående förhandlingar. Däremot har hänsyn tagits till redan inträffade eller beslutade prisförändringar.

En viss ledning vid bedömandet av inkomstutvecklingen kan skatteuppbörden ge. Tyvärr kan dock ingen uppdelning ännu göras på privata konsumenters och företags skatteinbetalningar. En direkt jämförelse av influten skatt under 1948 och 1949 ger dessutom på grund av kvarskattebetalningarna ingen upplysning om de löpande inkomsterna. En uppskattningsvis utförd korrigerering för kvarskatten ger enligt tabell 10 till resultat att, såvitt man nu kan bedöma, preliminärskatten torde ha varit av ungefär samma storlek under februari—maj 1949 som under februari—maj 1948. En preliminär siffra för juliuppbörden visar någon ökning gentemot förra året, men för hela perioden februari—juli blir förändringen obetydlig. Detta kan ge skäl att förmoda, att det inte heller förekommit några större förändringar i inkomstsumman för första halvåret 1949 gentemot första halvåret 1948. Detta omdöme är givetvis mycket osäkert, eftersom preliminärskatten kan påverkas inte bara av inkomstutvecklingen utan även av skattek tekniska förändringar, exempelvis ökat hänsynstagande till existensminimum.

Tab. 10. Skatteuppbörden februari—maj 1948 och februari—maj 1949.

Miljoner kronor.

	Febr.	Mars	April	Maj	Febr.—maj
Källskatt 1948	— 1	632	— 2	517	1 146
Därav: fastighetsskatt		ca 50			50
Saldo: preliminär skatt 1948					1 096
Redovisad skatteuppbörd 1949 ¹	— 16	541	— 40	865	1 350
Tillägg för restitutioner		197			197
Källskatt 1949					1 547
Därav: kvarstående skatt				ca 450	450
Saldo: preliminär skatt 1949					1 097

För bedömning av konsumtionsefterfrågan har kvarskatten (och även restitutionerna) givetvis stor betydelse genom att påverka den för konsumtion disponibla inkomsten. Kvarskatt minus restitutioner uppgick (som framgår av tabellen) under februari—maj 1949 till omkring 250 miljoner kronor. Under antagande att fördelningen av detta belopp på företag och privata konsumenter varit ungefär densamma som för övriga skatter, skulle denna faktor, om man förutsätter oförändrat inkomstläge, medföra en ungefärlig minskning av konsumenternas disponibla inkomst med 3 å 4 %. Även om en viss ökning kan ha förekommit i de totala inkomsterna under början av 1949 jämfört med början av 1948 — såsom ovan presenterat material gör troligt — är det dock knappast sannolikt att de efter skatt disponibla inkomsterna kunna ha stigit i någon nämnvärd grad. Effekten av kvarskatten torde dessutom ha skärpts under sommarmånaderna, eftersom den del som skall inlevereras i september ännu återstår, medan däremot restitutionerna i sin helhet utbetalades i början av året. Under årets sista månader komma kvarskattebetalningarna att ha upphört, varför skattetrycket åter torde komma att minska, även om man tar hänsyn till att 1949 års fastighetsskatt då skall erläggas med ca $\frac{2}{3}$ av sitt belopp.

De här sammanställda ytterst ungefärliga uppgifterna om inkomstbildningen synas sålunda närmast bekräfta den ovan lämnade slutsatsen om konsumtionsutgifternas utveckling mellan 1948 och 1949. De föregående årens snabbt fortgående stegring av löpande inkomster och konsumtionsutgifter har följts av en stabilisering av både inkomster och konsumtionsutgifter mellan 1948 och 1949.

4. Penningmarknaden.

I institutets rapport över konjunkturläget hösten 1948 konstaterades, att en åtstramning på penning- och kapitalmarknaderna inträtt, vilken yttrat sig i smärre höjningar av olika räntesatser. Det statistiska material detta omdöme baserades på hade kunnat framföras t. o. m. september. Under

¹ I redovisningen av skatteuppbörden äro de belopp som utbetalats i restitutioner avdragna.

tiden därefter har under inflytande av olika omständigheter likviditeten på penningmarknaden starkt förbättrats. Detta har kunnat avläsas i en stegring av affärsbankernas tillgodohavanden å checkräkning i riksbanken och i fallande räntesatser. Den omsvängning som inträtt, står framför allt i samband med den utveckling utrikeshandeln undergått under 1948 och 1949 och med det ökade utgiftsöverskott, som uppstått under budgetåret 1948/49 på de statliga drift- och kapitalbudgeterna tillsammans. Sammanhangen skola i korthet beröras i anknytning till bifogade tabeller.

Tabell 11 ger i sammandrag de förändringar, som under budgetåren 1947/48 och 1948/49 ägt rum i mängden betalningsmedel till följd av olika transaktioner från riksbankens sida. Därav framgår, att transaktionerna med guld och valutor samt med värdepapper dominerat riksbankens rörelse de senaste åren. En markant omsvängning i verkningarna av dessa transaktioner har emellertid inträtt under budgetåret 1948/49. Medan ännu under 1947/48 allmänhetens köp av guld och valutor medförde en återströmning av betalningsmedel till riksbanken på närmare 450 miljoner kronor, har under det sistförflutna året från allmänhetens sida ett försäljningsöverskott

Tab. 11. Riksbankens transaktioner och utvecklingen av tillgången på betalningsmedel.

Miljoner kronor.

	Dec. 1947— juni 1948	Dec. 1948— juni 1949	Juni 1947— juni 1948	Juni 1948— juni 1949
Nettoresultatet av riksbankens samtliga guld- och valutatransaktioner.....	— 364	— 39	— 447	+ 251
Nettoresultatet av riksbankens köp- och försäljningar av obligationer m. m....	+ 318	— 77	+ 807	+ 175
Rediskonterade växlar	+ 19	—	+ 19	— 19
Lån och krediter till kreditinstitut	— 11	+ 1	— 13	— 1
Lån och krediter till andra än kreditinstitut med avdrag för insättningar å bunden räkning (exkl. spärrkonto) ...	— 69	— 75	+ 58	+ 42
Insättningar å spärrkonto	— 61	— 66	— 61	— 133
Andra transaktioner med marknaden...	— 25	—	— 37	— 11
Summa	— 193	— 256	+ 326	+ 304
Utelöpande sedlar	— 71	— 117	+ 207	+ 172
Affärsbankernas m. fl. tillgodohavanden å checkräkning hos riksbanken.....	— 161	— 259	— 4	+ 86
Nettoförändringar å statliga myndigheters checkräkningar hos riksbanken.....	+ 39	+ 120	+ 123	+ 46
Summa	— 193	— 256	+ 326	+ 304

Anm. Plustecknen i tabellens första del ange, att de registrerade förändringarna medfört ett utflöde av betalningsmedel från riksbanken, minustecknen ange, att förändringarna medfört en indragning av betalningsmedel till riksbanken. I tabellens andra del ange plus- och minustecknen ökning resp. minskning i betalningsmedelsförsörjningen.

Tabellen har i huvudsak sammanställts inom riksbankens ekonomiska sekretariat.

av valutor uppkommit, vilket medfört en ökning i betalningsmedelsförsörjningen med ca 250 miljoner kronor. Överskottet fördelar sig emellertid inte jämnt över budgetåret. Det har framför allt koncentrerats till det andra halvåret 1948. Under första halvåret 1949 däremot har ånyo en nettoindragning av betalningsmedel från marknaden ägt rum via riksbankens valutaför-säljningar. Dessa ojämnheter torde bl. a. kunna återföras på säsongvariationer vid de internationella betalningarna m. m. Den omkastning, som kan iakttagas i effekten av valutatransaktionerna vid en jämförelse mellan de senaste budgetåren i deras helhet, ger emellertid ett uttryck för den förbättrade balans, som delvis under inflytande av importregleringen inträtt i utrikeshandeln.

Den tendens till åtstramning på penningmarknaden, som guld- och valuta-transaktionerna medförde under 1947/48, motverkades från riksbankens sida genom omfattande köp av värdepapper. Sammanlagt uppgingo dessa till ca 800 miljoner kronor, varav statspapperen utgjorde ca 450 miljoner kronor. Den senare posten motsvarades till en del av köp på marknaden, och i övrigt av den del av riksgäldskontorets upplåning, som ägde rum direkt hos riksbanken till täckning av utgifter på kapitalbudgeten. Under det senaste budgetåret ha obligationsköpen starkt reducerats. De uppgingo som tabellen visar till ett netto på ca 175 miljoner kronor, och avsågo i deras helhet andra värdepapper än statliga.

Bland de olika posterna i tabell 11 märkas också spärrkontoinsättningar. Dessa ha med början år 1948 uppgått till ca 60 å 70 miljoner kronor i halvåret och ha intill mitten av 1949 inneburit en avtappning av penningmedel från marknaden på närmare 200 miljoner kronor.

Genom de olika transaktioner, som tabell 11 redovisar, ha betalningsmedlen på den totala marknaden utanför riksbanken ökat med över 300 miljoner kronor under vardera av åren 1947/48 och 1948/49. Hur dessa medel fördelats på sedelomlopp och tillgodohavanden hos riksbanken framgår av tabellens senare del, som kan sägas i stora drag ange de ökade betalningsmedlens fördelning på »allmänhet», affärsbanker och statliga myndigheter. Fördelningen får dock icke uppfattas som resultatet av resp. grupperns omedelbara transaktioner med riksbanken. Den kan nämligen ha modifierats genom omsättningen mellan grupperna inbördes.

Tabell 12 visar i sammandrag för de senaste budgetåren de transaktioner, som förekommit inom affärsbankssektorn och de verkningar dessa haft på affärsbankernas likvida tillgångar. En avsevärd förstärkning av likviditeten har ägt rum under 1948/49. Medan under 1947/48 kassa och obligationsinnehav minskade med ca 75 miljoner kronor, har under det sistförflutna budgetåret en ökning, uppgående till mer än 500 miljoner kronor, ägt rum i dessa tillgångar. Ytterst har denna stegring berott på det ökade underskott, som under budgetåret 1948/49 uppstått å de statliga drift- och kapitalbudgeterna tillsammans. I 1948 års statsverksproposition beräknades ursprungligen, att driftbudgeten för år 1948/49 skulle bli överbalanserad med drygt 500 miljoner kronor, vilket överskott med omkring 200 miljoner kro-

Tab. 12. Förändringar i affärsbankernas balanser 1947/48 och 1948/49.

	Dec. 1947— juni 1948	Dec. 1948— juni 1949	Juni 1947— juni 1948	Juni 1948— juni 1949
<i>Förändringar i affärsbankernas likvida tillgångar:</i>				
Kassa + checkräkning i riksb. — rediskont.	— 178	— 265	+ 1	+ 67
Skattkamarväxlar + obligationer.....	+ 129	+ 402	— 75	+ 457
Summa	— 49	+ 137	— 74	+ 524
<i>Ökning resp. minskning i likvida tillgångar vid förändringar i övriga balansposter:</i>				
Utlåning till allmänheten	— 80	+ 31	— 287	+ 218
Inlåning från allmänheten	+ 43	+ 207	+ 175	+ 368
Saldo	— 37	+ 238	— 112	+ 586
Saldo av transaktioner med sparbanker.	+ 57	+ 66	— 46	+ 50
Saldo av transaktioner med andra banker	+ 22	— 16	+ 25	— 25
Saldo av transaktioner med utlandet ...	— 18	— 73	+ 46	— 46
Saldo av övriga balansposter, inkl. egna fonder	— 71	— 81	+ 14	— 43
Summa	— 47	+ 134	— 73	+ 522

Anm. Plustecknen ange ökning i affärsbankernas likvida tillgångar, minustecknen minskning. Differenser mellan summorna bero på avkortningar.

nor kunde väntas överstiga de nya anslagen till nettoinvesteringar å kapitalbudgeten för samma år. Med hänsyn till en beräknad medelsförbrukning å äldre reservations- och investeringsanslag på ca 400 miljoner kronor förväntades dock, att en upplåning på omkring 200 miljoner kronor skulle erfordras under 1948/49. Den nu redovisade upplåningen för detta budgetår har emellertid uppgått till ca 375 miljoner kronor. För nettoinvesteringarna på kapitalbudgeten har dessutom en del »övriga kapitalmedel» tagits i anspråk, vilket förfarande närmast har karaktären av kassamedelsförbrukning. Enligt riksgäldskontorets veckorapporter har sålunda realisationen av statens järnvägars värdepappersportföljer fortsatt, och vidare ha vissa återbetalningar ägt rum på fonderna för förslag till statsverket och för kreditgivning till utlandet. Den sammanlagda förbrukningen av låne- och kassamedel, vilken är ett uttryck för underskottet å drift- och kapitalbudgeterna tillsammans, kan för budgetåret 1948/49 med hänsyn till nu tillgängliga uppgifter preliminärt uppskattas till ett minimum av ca 550 miljoner kronor. Underskottet å den totala budgeten 1947/48 uppgick däremot enligt budgetredovisningen till blott ca 130 miljoner kronor. Några aktuella data till förklaring av 1948/49 års underskott föreligga icke. Det synes emellertid framför allt ha berott på en ökad medelsförbrukning på reservations- och investeringsanslag. Det är sannolikt, att denna gått betydligt utöver den i 1948 års statsverksproposition kalkylerade.

Genom underskottet å den totala statsbudgeten 1948/49 synes marknaden utanför affärsbankerna ha tillförts betalningsmedel på ungefär motsvaran-

de belopp. Härigenom har en starkt ökad inlåning hos affärs- och sparbanker samt en viss nettoåterbetalning å krediter hos affärsbankerna varit möjlig (tab. 12 och 13). Summan av de penningmedel, som strömmat in till affärsbankerna över deras in- och utlåningsräkningar under det sista året, har sålunda uppgått till närmare 590 miljoner kronor. Denna tillströmning av penningmedel motsvaras framför allt av ett ökat innehav av värdepapper hos affärsbankerna.

Tillgängliga uppgifter angående inlåningen hos affärsbanker, sparbanker och postsparbanken framläggas i tabell 13.

Tab. 13. Inlåning hos affärs- och sparbanker samt postsparbanken 1947/48 och 1948/49.

	Dec. 1947— juni 1948	Dec. 1948— juni 1949	Juni 1947— juni 1948	Juni 1948— juni 1949
Inlåning hos affärsbanker:				
Checkräkning	— 81	— 122	+ 34	— 29
Uppsägningsräkning	— 88	— 63	— 602	— 63
Depositions- och kapitalräkning	+ 82	+ 253	+ 712	+ 306
Sparkasseräkning	+ 69	+ 130	+ 11	+ 136
Summa	— 18	+ 198	+ 155	+ 350
Därav: från utlandet	— 60	— 12	— 20	— 19
från allmänheten inom landet	+ 42	+ 210	+ 175	+ 369
Inlåning hos »84 större sparbanker»	+ 233	+ 264	+ 235	+ 307
Inlåning hos postsparbanken	+ 115	+ 85	+ 174	+ 172
Summa sparkasseräkning	+ 417	+ 479	+ 420	+ 615

Av tabellen framgår att inlåningsökningen under de senaste åren koncentrerats till kapital- och sparkasseräkningarna. Den tillväxt, som de förra visade under 1947/48 innebar framför allt en av ränteskäl betingad överflyttning från uppsägningsräkningarna. Under det senaste budgetåret ha speciellt sparkasseräkningarna tillsammans tagit en starkt ökad tillväxthastighet. Ökningen ligger dock helt hos affärs- och sparbanker. Det är osäkert, vad den innebär. I viss utsträckning torde den dock vara ett uttryck för en överflyttning av medel från andra räkningar till sparkasseräkningar, beroende på att höjda inlåningsmaxima för de senare medgivits vid mitten av 1948.

Affärsbankernas utlåning har som ovan berörts under 1948/49 fallit tillbaka med över 200 miljoner kronor. Tillbakagången har gällt växel- och rembourskrediter, men framför allt lån mot in-teckning i fast egendom. Nedgången i de senare synes till en del bero på att lånen övertagits av andra kreditinstitut. I övrigt torde emellertid tillbakagången kunna betraktas som ett utslag av den restriktiva kreditpolitik, som bankerna tillämpa, men även av en minskad kreditefterfrågan från näringslivets sida, betingad bl. a. av inskränkningar i investeringsverksamheten och möjligen även av en ökad försiktighet med hänsyn till osäkerheten i det ekonomiska läget.

5. Investeringsverksamheten.

Tills vidare föreligga endast synnerligen sparsamma uppgifter rörande investeringsverksamhetens faktiska utveckling under första halvåret 1949. Inte ens beträffande de statliga investeringarna under denna tid synas uppgifter bli tillgängliga förrän tidigast i början av september månad.

När det gäller investeringar av annat slag än byggnader och anläggningar — d. v. s. i stort sett i form av verkstadsprodukter — torde utvecklingstendenserna i någon mån kunna belysas med stöd av handelsstatistiken. För tiden januari—juni 1948 förelåg ett sammanlagt importöverskott i fråga om verkstadsprodukter (maskiner, transportmedel, instrument och vapen) på 58 miljoner kronor, vilket emellertid för januari—juni 1949 förbytts i ett exportöverskott på 175 miljoner kronor. Såvitt det ankommer på utrikeshandeln, har således tillförseln av verkstadsprodukter till den inhemska marknaden under första halvåret 1949 varit 233 miljoner kronor lägre än under första halvåret 1948. Om produktionen inom verkstadsindustrien, såsom industriförbundets produktionsindex utvisar, endast stigit med ett par procent mellan förra hälften av 1948 och förra hälften av 1949, skulle detta produktionstillskott per halvår endast motsvara ca 50 miljoner kronor. Härigenom skulle således blott kompenseras en mindre del av det bortfall från den inhemska försörjningen, som uppkommit genom omslaget i utrikeshandeln.¹ Vad som levereras från verkstadsindustrien under loppet av en viss period behöver emellertid inte vara exakt likvärdigt med produktionsinsatserna därstädes under samma period. Det är sålunda möjligt, att leveranserna från verkstadsindustrien ökat kraftigare än verkstädernas produktionsvolym. Tills vidare kan det dock förefalla befogat att i ett preliminärt omdöme räkna med en något större minskning av investeringarna i maskiner och andra verkstadsprodukter från 1948 till 1949 än som beräknades i samband med framläggandet av 1949 års investeringsbudget. Vid detta tillfälle uppskattades den ifrågavarande minskningen till 90 miljoner kronor.

Hittills föreligger mycket begränsade möjligheter att kontrollera hur den tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamheten faktiskt utvecklats under 1949. Tillståndsgivningen har i stort sett försiggått i överensstämmelse med den för året uppställda tillståndsbudgeten. De andelar av de fastställda kvoterna, som uttagits under första hälften av 1949, ha dock blivit något större än som tidigare planerades. Vidare ha byggnadstillstånd beviljats utöver den ursprungligen fastställda budgetens ram dels för större vattenkraftverk om 62,4 miljoner kronor, dels även för tunnelbanearbeten i Stockholm om 13,2 miljoner kronor. Den häremot svarande belastningen

¹ Att sysselsättning för export under våren 1949 tagit större andel av verkstadsindustriernas kapacitet i anspråk än under våren 1948 synes framgå av Industriens utredningsinstituts statistik angående sysselsättningen inom dessa industrier. Mellan mars 1948 och mars 1949 har sysselsättningen för export inom andra verkstäder än järn- och metallmanufakturverk enligt denna statistik stigit från cirka 22 % till cirka 26 % av den totala sysselsättningen inom ifrågavarande industrier. Exportandelens uppgång utgör således närmare 20 %.

på 1949 års realbudget uppgår emellertid inte till mer än något 10-tal miljoner kronor. Arbetslösheten inom byggnadsfackföreningarna i städer med över 30 000 invånare har under den första hälften av 1949 varit drygt en halv procent högre än under motsvarande period föregående år. Samtidigt ha leveranserna av A- och E-cement till den inhemska marknaden sjunkit med 4 %. Dessa uppgifter strida i varje fall inte mot antagandet, att byggnads- och anläggningsverksamheten i år skulle bli något mindre än under 1948, även om nedgången kan bli obetydligare än som planerades.

Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter inom kvotorterna har under första halvåret 1949 uppgått till 14 000 eller 4 000 mera än som beräknades vid utarbetandet av årets investeringsbudget. Detta extratillskott kan till en del betecknas som inhämtning av en eftersläpning från 1948. Ca 2 500 lägenheter som planenligt skulle ha färdigställts under 1948 ha i stället blivit inflyttningsfärdiga under 1949. Även antalet lägenheter i byggnadsföretag, som under första hälften av året påbörjades inom kvotorter, har blivit större än som planerades, eller närmare bestämt 13 000 att jämföra med beräknade 10 000. Det är framför allt andra kvartalets siffror, som avvika från vad som ursprungligen planerats. Enligt byggnadsplanen skulle under detta kvartal inom kvotorter igångsättas bostadsbyggen med sammanlagt 3 000 lägenheter, men den faktiska igångsättningssiffran har blivit 5 000. Antalet lägenheter i bostadsbyggen, som pågingo 1 juli 1949, utgjorde cirka 28 000, vilket var 2 000 mera än som förutsågs i byggnadsplanen, men å andra sidan cirka 800 lägre än motsvarande siffra per 1 juli 1948. Av bostadsstyrelsens byggnadsstatistik kan vidare utläsas, att den genomsnittliga byggnadstiden för bostadshus, som blivit inflyttningsfärdiga omkring 1 juli 1949, sjunkit till cirka 10 månader från 12 å 13 månader för bostäder som färdigställdes under loppet av 1948.¹

Såvitt den faktiska utvecklingen av 1949 års investeringsverksamhet överhuvud taget kan bedömas, förefaller det för närvarande sannolikt, att investeringarna i byggnader och anläggningar komma att undergå något mindre inskränkningar än som beräknats i investeringsbudgeten för detta år, medan motsatsen kan komma att gälla i fråga om övriga investeringar. Tills vidare är det inte möjligt att med någon säkerhet avgöra om investeringsutvecklingens förhärskande tendens under 1949 varit att över- eller underskrida den volym, som förutsågs i årets investeringsbudget. Enligt denna beräknades den totala investeringsverksamheten från 1948 till 1949 komma att minska med inemot 300 miljoner kronor. I brist på säkrare underlag torde denna uppskattning tills vidare alltså få betraktas som den rimligaste.

¹ Byggnadstiden har approximativt kunnat fastställas genom en jämförelse mellan å ena sidan antalet lägenheter i pågående byggnadsföretag vid en viss tidpunkt och å den andra antalet lägenheter i byggnadsföretag påbörjade under närmast föregående perioder. Byggnadstiden har härvid antagits vara lika med en period av sådan längd — räknat från den givna utgångspunkten och bakåt i tiden — att antalet lägenheter i påbörjade byggen under perioden blir lika stort som antalet lägenheter i pågående byggnadsföretag vid periodens slut.

Redan under 1948 framträdde symptom på avmattning av investeringsviljan inom vissa av näringslivets fria sektorer. För industriens del har byggnadsviljan — så vitt den kan mätas av ingivna ansökningar om byggnadstillstånd — fortsatt att sjunka under första hälften av 1949. Under januari—juni 1948 inkommo ansökningar om tillstånd för industribyggnader om sammanlagt 145 miljoner kronor. För januari—juni 1949 uppgick närmast motsvarande värde till 134 miljoner kronor. Siffrorna äro emellertid inte fullt jämförbara, eftersom 1949 års statistik även omfattar motsvarigheten till under år 1948 ingivna ansökningar om s. k. tremannatillstånd. Inströmningen av dylika ansökningar statistikfördes inte under 1948. Uppskattningsvis torde den emellertid ha uppgått till åtminstone 5 miljoner kronor under första halvåret 1948.¹ I verkligheten torde alltså ingivna ansökningar om byggnadstillstånd för industriändamål under första halvåret 1949 avse ett belopp, som är åtminstone 15 miljoner kronor lägre än under första halvåret 1948.

Sveriges industriförbund har på anmodan av statens industrikommission företagit en undersökning beträffande ansökningar om byggnadstillstånd, som företag anslutna till industriförbundets branschföreningar väntas inlämna under återstoden av 1949 samt under 1950. Enligt denna undersökning väntas ansökningar, som inkomma under återstoden av 1949, uppgå till cirka 80 miljoner kronor. För året i dess helhet skulle alltså inkomna ansökningar om byggnadstillstånd för industriändamål komma att belöpa sig till åtminstone 215 miljoner kronor, vilket är avsevärt mer än årets tillståndskvot. Denna uppgår nämligen till 140 miljoner kronor, vartill kan komma eventuella tillskott ur reservkvoten. Industriens belastning på årets realbudget har emellertid beräknats till ett avsevärt högre belopp eller cirka 200 miljoner kronor. Under 1950 väntas företag anslutna till Sveriges industriförbund eller vissa specialorganisationer inkomma med ansökningar om byggnadstillstånd för projekt uppgående till cirka 230 miljoner kronor. Hos arbetsmarknadsstyrelsen inneliggande icke avgjorda ansökningar om byggnadstillstånd för industriändamål uppgå för närvarande till ett belopp av ca 120 miljoner kronor.

För handelns del synes inströmningen av ansökningar om byggnadstillstånd från första halvåret 1948 till första halvåret 1949 ha varit nära nog oförändrad och avsevärt större än det tillgängliga kvotutrymmet. Ansökningar om byggnadstillstånd för jordbruk, skogsbruk och fiske ha mellan samma perioder värdemässigt ökat med 11 %. Med hänsyn till bristen i jämförbarhet hos statistiken samt upphävandet av den s. k. familjebyggarregeln behöver den sålunda inregistrerade ökningen inte innebära någon verklig stegring av jordbrukets byggnadsvilja. För bostädernas del har en

¹ Under första halvåret 1947, då länsarbetsnämnderna inte voro bundna av några fasta kvotramar, uppgingo ansökningar om tremannatillstånd, som beviljades för industriändamål, till ett belopp av 5,7 miljoner kronor. Det förefaller inte troligt, att inströmningen av ansökningar om tremannatillstånd för industriändamål under första halvåret 1948 varit avsevärt lägre än vad som beviljades under första halvåret 1947.

kraftig ökning av de sammanlagda ansökningsbeloppen inträffat mellan första halvåret 1948 och första halvåret 1949 eller närmare bestämt en uppgång från 554 miljoner kronor till 842 miljoner kronor.

Något aktuellt uppgiftsmaterial, som kan lämna direkta upplysningar om investeringsviljans utveckling i fråga om andra investeringsobjekt än byggnader och anläggningar, torde för närvarande inte föreligga. En avmattning av viljan att investera i maskiner och andra verkstadsprodukter borde emellertid påverka ordertillgången inom verkstadsindustrien. Det kan ur denna synpunkt vara av intresse att konstatera, att de större verkstadsföretagens orderställning enligt Industriens utredningsinstituts orderstatistik i genomsnitt endast undergått tämligen obetydliga förskjutningar från mars 1948 till mars 1949. I genomsnitt för samtliga berörda företag uppgick nämligen orderstockens varaktighet till 16 månader i mars 1949 mot 17 månader i mars 1948.

Tendensen i orderstockens utveckling har inte varit enhetlig. Orderstockens genomsnittliga varaktighet har för järn- och metallmanufakturverk sjunkit från 11 till 10 månader, för elektriska verkstäder från 26 till 24 månader samt för varv från 29 månader till 28 månader. För mekaniska verkstäder och gjuterier har däremot orderstockens varaktighet stigit från 14 till 15 månader.

6. Utrikeshandeln.

Vissa indexberäkningar ha företagits rörande pris- och volymutvecklingen för utrikeshandeln mellan 1948 och 1949. Med hänsyn till de i detta sammanhang väsentliga säsongvariationerna ha dessa beräkningar givits formen av en jämförelse mellan första halvåret 1949 och samma tid förra året. Det bör emellertid betonas, att en sådan jämförelse av olika skäl torde bli något missvisande. Exporten blev t. ex. på vissa områden något fördröjd under 1948, vilket i stället framträdde i en större uppgång än den rent säsongbetingade under sista halvåret 1948. Den av följande beräkningar antydda exportökningen mellan de första sex månaderna 1948 och 1949 torde sålunda icke komma att motsvaras av en lika stor uppgång mellan sista halvåret 1948 och återstoden av 1949. På importsidan ägde under 1948 en successiv åtstramning av importregleringen rum — månadsimporten låg under andra halvåret värdemässigt 5 % lägre än under första halvåret, trots prisstegringen och trots att den sedvanliga säsongvariationen brukar medföra en uppgång mot slutet av året. Den nedan angivna importnedgången torde därför vara större än den som kan väntas under resten av året.

Medan enligt dessa beräkningar, som återges i tabellerna 14 och 15 å följande sida, importpriserna skulle stigit med 4 % och exportpriserna sjunkit med 4 %, visar kommerskollegii indextal i stället en nedgång i såväl import- som exportpriserna, vad importpriserna beträffar med 3—4 % och för exportpriserna med cirka 10 %. Kommerskollegii indextal äro emeller-

Tab. 14. Importen januari—juni 1949 i förhållande till januari—juni 1948.

	1:a halvåret 1948		1:a halvåret 1949		Index	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	pris	volym
Livsmedel	441	18	395	18	100	90
Bränslen	490	19	375	18	99	77
Kemiska produkter	181	7	144	7	99	80
Hudar, skinn o. gummi	86	3	86	4	93	108
Textilvaror	420	17	356	17	105	81
Oädla metaller o. manufaktur därav ..	344	14	334	16	110	88
Maskiner o. instrument	284	11	239	11	114	74
Transportmedel	152	6	61	3	111	36
Övriga varor	131	6	124	6	107	89
Hela importen	2 529	100	2 116	100	104	81

Tab. 15. Exporten januari—juni 1949 i förhållande till januari—juni 1948.

	1:a halvåret 1948		1:a halvåret 1949		Index	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	pris	volym
Trävaror	121	7	183	10	99	152
Massa	488	28	381	20	81	96
Papper och papp	290	16	257	13	95	95
Järnmalm	113	6	136	7	105	114
Oädla metaller o. manufaktur därav ..	211	12	254	13	100	121
Maskiner o. instrument	228	13	306	16	103	131
Transportmedel	111	6	167	9	116	129
Livsmedel	59	3	97	5	79	211
Kemiska produkter	47	3	58	3	107	115
Övriga varor	109	6	81	4	117	63
Hela exporten	1 777	100	1 920	100	96	112

tid baserade på aktuella noteringar, ovanstående beräkningar däremot på handelsstatistikens genomsnittsvärden. Vid ett omslag i prisutvecklingen bör därför, som i detta fall, kommerskollegii index registrera utvecklingen tidigare. Båda indexberäkningarna tyda dock på en försämring av bytesförhållandet.

Trots försämringen i »terms of trade» har handelsbalansens underskott till följd av de kraftiga volymförändringarna på såväl import- som export-sidan nedbringats från 752 miljoner kronor under de sex första månaderna 1948 till 196 miljoner under samma tid 1949. Ett försök att uppställa en fullständig bytesbalans antyder att denna härigenom torde ha bringats i ungefärlig jämvikt. Uppskattningen av sjöfartsinkomsterna bjuder emellertid vid ett sådant försök på vissa svårigheter. Kommerskollegii redovisning av nettofraktintäkter i utrikes fart, som framlagts för första gången för första kvartalet 1949, utvisar för denna tid 107 miljoner. Om säsongfördelningen för denna inkomställa finnes inga uppgifter, men om samma netto-

inkomst antages ha bestått under andra kvartalet och dessutom en approximativ summa om 30 miljoner kronor inkluderas för utländska fartygs utgifter i svenska hamnar m. m., skulle sammanlagt ett sjöfartsnetto på 250 miljoner föreligga för första halvåret 1949. För hela året 1948 har denna post uppskattats till 570 miljoner, och den angivna siffran för 1949 framstår som relativt rimlig med hänsyn till den nedgång i fraktsatserna, som ägt rum.

Bytesbalans januari—juni 1949.

Miljoner kronor.

Import cif	— 2 116
Export fob	+ 1 920
Sjöfartsnetto	+ 250
Övriga osynliga	— 40
Saldo +	14

I stort sett föreligger tydligen balans. Under första halvåret 1949 har ett valutautflöde om 8 miljoner kronor ägt rum. Transaktioner inom kapitalbalansen (främst svensk kreditgivning på statskrediter och inter-europeiska överdragningsrätter samt ECA-betalningar) lämnade ett saldo på minus 34 miljoner. Valutautflödet är således 12 miljoner mindre än kalkylerna antyda, men denna siffra är avsevärt mindre än beräkningarnas osäkerhetsmarginal.

Med hänsyn till de kraftiga säsongvariationerna inom utrikeshandeln kan en sammanställning av valutautvecklingen under den senaste *tolvmånadersperioden* ha ett visst intresse, varvid dock de inledningsvis framförda reservationerna återigen måste beaktas.

Bytesbalans 1/7 1948—1/7 1949.

Miljoner kronor.

Import cif	— 4 533
Export fob	+ 4 123
Sjöfartsnetto	+ 525
Övriga osynliga	— 81
Saldo +	34

Även för denna period resulterar således kalkylen i ett mindre överskott. Valutaställningen förstärktes emellertid under denna tolv månadersperiod högst avsevärt genom ett valutainflöde på 221 miljoner kronor. Kapitaltransaktioner, främst svenska krediter, lämnade ett negativt saldo på cirka 90 miljoner, vilket alltså ytterligare ökar differensen mellan den i stort sett oförändrade valutaställning man med stöd av kalkylerna borde vänta och den faktiska, betydligt gynnsammare utvecklingen. Denna diskrepans torde i stället få betraktas som ett utslag av de förskjutningar av betalningsterminerna, som tidigare under efterkrigsåren konstaterats, och som i detta

fall närmast torde sammanhånga med åtstramningen av importregleringen, förkortningen av leveranstider, förväntningar om växelkursförändringar m. fl. faktorer, som bidragit att göra andelen förskottsbetald import under perioden relativt stor och härigenom dämpat importens anspråk på valuta-reserven. (Den tidigare anförda kalkylen för första halvåret 1949 tyder på att dessa förskjutningar, som tidigare varit av högst anseelig omfattning, nu i stort sett upphört.)

Den rätt avsevärda förstärkningen av valutaställningen under andra halvåret 1948 och det moderata valutautflödet under de första sex månaderna 1949 avspeglas också i de uppgifter om riksbankens behållning av guld och utländska valutor (i miljoner kronor), som nedan återges.¹

	³¹ / ₁₂ 1947	³⁰ / ₆ 1948	³¹ / ₁₂ 1948	³⁰ / ₆ 1949
Guld	379	307	290	256
US-dollar	3	13	113	149
Engelska pund	351	230	214	296
Övriga valutor	156	77	85	54
Summa (brutto)	889	627	702	755
Kronskulder	165	241	97	168
Summa (netto)	724	386	605	587

Anm. Här ingår icke riksgäldskontorets andel i:

1) Treasury Bills i £, 109 milj. kr.

2) Franska Bons du trésor, 45 milj. kr.

Den tidigare redogörelsen har begränsats till den globala handels- och betalningsutvecklingen; av tablån framgår emellertid, att den egentliga hårdvalutarenserven (guld och dollar) under första halvåret 1949 hållits oförändrad, medan en viss ökning av pundtillgångarna ägt rum. I gengäld har ett utflöde av olika mjukvalutor inträffat, som också finner uttryck i en ökning av kronskulderna.

Nationalbudgeten.

I nationalbudgetens försörjningsbalans ingingo följande utrikeshandelsposter:

	1948	1949 (i 1948 års priser)
Import	4 800	4 200 — 600
Export av varor och tjänster	4 360	4 460 + 100

Den planerade handelspolitiken skulle alltså medföra en försämring i försörjningsläget med sammanlagt 700 miljoner kronor (till 1948 års priser).

Bakom dessa siffror lågo dels vissa antaganden om import- och exportprisernas utveckling, dels en beräkning av importramen för 1949. Den kalkylerade betalningsbalansen var i stort sett av följande utseende:

¹ Det bör påpekas att dessa siffror icke avse den totala valuta-reserven. Förutom riksgäldskontorets tillgångar (se anmärkning till tabellen) bör vid en bedömning av totala valutaställningen även affärsbankernas nettobehållning av valutor samt saldon på olika clearingkonton inkluderas. I tabellens siffror ingå icke heller av riksbanken köpta terminsvalutor, liksom inga avdrag gjorts för sålda terminsvalutor. Fluktuationerna i dessa olika poster uppgå emellertid sål-lan till mer än något eller några tiotal miljoner kronor.

	Miljoner kronor (löpande priser)
Bytesbalansen:	
Import cif	— 4 200
Export fob	+ 3 750
Sjöfartsnetto	+ 510
Övriga osynliga	— 60
	Saldo ± 0
Kapitalbalansen:	
Svensk kreditgivning minus amortering av tidigare krediter m. m., netto	— 150
Utnyttjande av tidigare blockerade svenska pundtillgångar	+ 150
	Saldo ± 0

1) *Kapitalbalansen*. I nationalbudgetens inkomstkalkyl tänktes, som framgår av uppställningen ovan, bytesbalansen och kapitalbalansen i stort sett balanserade var för sig. Mot ett underskott i de rena kapitaltransaktionerna — främst till följd av svensk kreditgivning till omkring 130 miljoner kronor samt betalningar enligt Washington-överenskommelsen 1945 om avveckling av tyska tillgångar i Sverige — svarade ett utnyttjande av omkring 150 miljoner av Sveriges gamla pundbehållning. I övrigt var målsättningen att valutareserven skulle hållas oförändrad.

Främst som en följd av utvecklingen av Sveriges sterlinghandel har något utnyttjande av pundreserven hittills icke ägt rum. Pundtillgångarna ha i stället under första halvåret stigit med några tiotal miljoner kronor. Sedan nyligen ett tilläggsavtal slutits med Storbritannien kan en tillbakagång i pundreserven väntas under återstoden av året, men det är ännu omöjligt att med någon bestämdhet uttala sig om vilket ianspråktagande av reserven som kommer att bli möjligt. Det är dock sannolikt att det blir mindre än de beräknade 150 miljonerna, och det är inte uteslutet att skillnaden kommer att bli av storleksordningen 100 miljoner kronor.

Å andra sidan räknades i den ursprungliga importplanskalkylen icke med att de med Marshallhjälpen sammanhängande kredittransaktionerna under 1949 skulle resultera i någon nettoupplåning för Sveriges del. Till viss del motsvaras som bekant de dollarbelopp, som från ECA tilldelas medlemmarna av OEEC, av kreditgivning genom överdragningsrätter, som ställas till förfogande åt andra medlemmar i enlighet med den intereuropeiska betalningskonventionen. Drygt hälften av hjälpen till Sverige för 1948/49 utgår i denna form och innebär således en konvertering i viss omfattning av europeiska valutor till dollar. Härförutom har emellertid Sverige för budgetåret 1948/49 tilldelats en dollarkredit på omkring 80 miljoner kronor, som icke förbundits med villkor om kreditgivning åt europeiska länder. Denna låneandel torde komma att utnyttjas under återstoden av 1949. Till följd av det sätt på vilket regleringen av dragningarna på de intereuropeiska överdragningsrätterna handhaves, ha vidare vissa dollarbelopp influtit under 1949 i avräkning mot det utnyttjande av överdragningsrätterna, som ägde rum redan 1948. Om denna eftersläpning beaktas och en överslagsmässig uppskattning göres av motsvarande eftersläpning mellan 1949 och 1950, kan

nettotillskottet av Marshallmedel under 1949 uppskattas till i runt tal 100 miljoner. Med hänsyn till att frågan om överdragningsrätterna under den återstående delen av året ännu icke är avgjord, får denna uppskattning givetvis anföras med största reservation.

Beträffande övriga poster i kapitalbalansen föreligger ingen anledning att revidera de ursprungliga beräkningarna. De ovan anförda förändringarna synas i stort sett kunna komma att uppväga varandra, och det hittills föreliggande underlaget för en bedömning av kapitalbalansen ger således icke anledning till en modifiering av den ursprungliga prognosen om en balanserad kapitalbalans.

2) *Bytesbalansen*. Vid uppskattningen av *sjöfartsnettot* för 1949 antogs i nationalbudgetkalkylen, att fraktnettot under 1948, trots en viss uppgång i tonnaget, skulle komma att reduceras med ungefär 10 % i förhållande till 1947 (från 510 till 460 miljoner kronor) till följd av nedgången i fraktsatser och frakttillgång och uppgången i kostnaderna. Dessutom antogs de utländska fartygsutgifterna i Sverige under 1948 komma att bli endast 50 miljoner mot 75 miljoner under 1947. För 1949 räknades därefter i nationalbudgeten med samma sjöfartsnetto som för 1948 eller 510 miljoner ($460 + 50$): det väntade ytterligare tillskottet till handelsflottan beräknades uppväga en viss ytterligare fraktnedgång.

Den uppskattning av 1948 års fraktinkomster, varifrån denna prognos utgick, visade sig emellertid vara för pessimistisk. Bruttofrakterna ökade under 1948 med ca 7 % i förhållande till 1947. Denna ökning torde dock ha motsvarats av ökade kostnader; antages detta och beaktas en nedgång från 75 till 60 miljoner i de utländska fartygsutgifterna i Sverige, framkommer ett sjöfartsnetto för 1948 på 570 miljoner.

Nedgången i fraktnivån har fortsatt under 1949 och torde vara av storleksordningen 20 % per år (linjefrakterna ha dock i stort sett varit oförändrade). Tonnageökningen synes vid en jämförelse mellan första halvåret 1949 och samma tid 1948 vara av storleksordningen 5 %. Med hänsyn till dessa siffror finnes uppenbarligen anledning att för 1949 räkna med avsevärt lägre sjöfartsinkomster än under 1948. I följande kalkyl har med hänsyn härtill den i nationalbudgeten upptagna uppskattningen till 510 miljoner lämnats oförändrad. Uppräkningen av 1948 års värde har alltså fått motsvara sänkningen mellan 1948 och 1949.

I importplanskalkylen upptogs posten »*övriga osynliga*» till minus 60 miljoner kronor. Någon förändring av denna uppskattning synes icke påkallad.

Bytesbalansens utformning blir emellertid framför allt beroende på utvecklingen av *importen och exporten*. I nationalbudgeten planerades en nedskärning av importen av sådan storleksordning, att den inkomstram, som skapas genom export, sjöfart m. m., icke skulle överskridas. Därvid räknades med en viss ökning av exportvolymen under 1949 i förhållande till 1948, oförändrad importprisnivå samt en något lägre exportprisnivå.

I det följande granskas först de antaganden, som lågo till grund för fixe-

ringen av denna importram. Därefter beröras utsikterna för att den faktiska importen skall komma att hålla sig inom importramen, d. v. s. bytesbalansen balanseras.

En första korrektion av nationalbudgetens siffror för exporten och importen avser de preliminära värdena för 1948. Importen utföll med 4 950 miljoner mot beräknade 4 800 och exporten utföll med 3 980 miljoner mot beräknade 3 900. Underskottet i handelsbalansen blev således omkring 70 miljoner större än beräknat.

I nationalbudgetens exportprognos för 1949 räknades med en volymökning i förhållande till 1948 på omkring 3 %. De inledningsvis framlagda beräkningarna över exportutvecklingen under första halvåret 1949 antyda en uppgång i förhållande till första halvåret 1948 med 12 %, som dock av antydda skäl icke kan väntas bli bestående under resten av året. För att illustrera konsekvensen av olika antaganden på denna punkt har i det följande räknats med tre alternativa fall, innebärande en exportvolymökning med resp. 3, 7 och 12 %. Mellanalternativet betyder en mot bakgrunden av första halvårets utveckling företagen relativt försiktig uppräknings av den tidigare prognosen.

Medan importpriserna i nationalbudgetkalkylen väntades i genomsnitt förbli oförändrade i förhållande till 1948, synas de under första halvåret till följd av eftersläpningen mellan offert och leverans i stället ha visat en viss fortsatt uppgång. Det väntade fallet i exportpriserna inträdde emellertid. Tre alternativa möjligheter för det genomsnittliga bytesförhållandet under 1949 ha i det följande upptagits, innebärande en försämring av »terms of trade» (exportprisindex/importprisindex) till resp. 94, 90 och 86 (1948 = 100). Det första alternativet motsvarar härvid nationalbudgetens, det andra att det internationella priset under andra halvåret slår igenom i importpriserna och därigenom återför den genomsnittliga importprisnivån för 1949 till 1948 års nivå, samtidigt som en fortsatt nedgång i exportpriserna äger rum, det tredje att den fortsatta nedgången i exportpriserna icke kompenseras av någon importprissänkning.

En sammanställning av de ovan angivna alternativen för exportvolym och »terms of trade» under 1949 visar vilken nedskärning av importvolymen (i 1948 års priser), som i de olika fallen skulle erfordras för jämvikt i bytesbalansen.

	Exportvolymen					
		+ 3 %	+ 7 %	+ 12 %		
Exportökning (i 1948 års priser)		+ 100	+ 300	+ 500		
Importnedskärning (i 1948 års priser):						
Terms of trade	Export-priser	Import-priser				
94	— 6 %	± 0	— 650	— 500	— 300	
90	— 10 %	± 0	— 800	— 650	— 500	
86	— 10 %	+ 4 %	— 1 000	— 850	— 650	

Enligt nationalbudgeten skulle under vissa antaganden (3 % exportvolymuppgång och 6 % nedgång i exportpriserna) yttre jämvikt kunna nås

genom en nedskärning av importen med 600 miljoner. Att enligt ovanstående tablå under samma antaganden en reduktion med omkring 650 miljoner skulle krävas, sammanhänger med den underskattning av underskottet i 1948 års handelsbalans som redan har nämnts.

Mot bakgrunden av första halvårets utveckling synas emellertid dessa antaganden böra ifrågasättas. De i tablåen upptagna mellanalternativen torde innebära revideringar, som i varje fall gå i den av denna utveckling angivna riktningen. Dessa mellanalternativ betyda å ena sidan en större exportvolymsökning än tidigare förväntat, å andra sidan något ogynnsammare »terms of trade». Som framgår av tablåen kunna dessa förändringar i stort sett tänkas utjämna varandra, och en importnedskärning av samma omfattning som den under tidigare antaganden erforderliga — 650 miljoner — skulle även i detta fall vara tillräcklig för jämvikt i bytesbalansen. Denna jämvikt skulle dock till följd av den ogynnsammare utvecklingen av »terms of trade» vinnas genom en större exportökning än den förutsedda och således — i den mån exportökningen icke motsvaras av ökad produktion — till priset av en kraftigare belastning på den inhemska försörjningen.

I vad mån den faktiska importbegränsningen kan komma att motsvara denna importram är den fråga som återstår att behandla. I den mån denna ram över- eller underskrides, uppstår givetvis ett under- eller överskott i bytesbalansen.

Ett fasthållande vid den ursprungliga importplanens importvärde — 4 200 miljoner — skulle inneburi en begränsning med 750 miljoner i förhållande till 1948. Första halvårets faktiska importnedgång i förhållande till första halvåret 1948 motsvarade en årsnedgång med 950 miljoner. Den rymligare avtalsram, som vårens förhandlingar resulterat i, har å andra sidan medfört en sådan utvidgning av importplanen att importbegränsningen, om avtalen hundra procentigt skulle utfyllas, icke skulle uppgå till mer än 350 å 400 miljoner.

Med säkerhet kan emellertid sägas att något hundra procentigt utnyttjande av avtalen icke kommer att äga rum. Möjligheterna att genom licenspolitiken under andra halvåret påverka årets importutfall äro dessutom begränsade med hänsyn till eftersläpningen mellan licensgivning och import. Möjligen kan i stället licensgivningen under den redan gångna delen av året ge någon antydning om den importutveckling som är att vänta. Licensgivningen under andra halvåret 1948 uppgick till 2,0—2,1 miljarder. Importen under första halvåret 1949 var 2,1 miljarder. Licensgivningen under de första sju månaderna 1949 har i runt tal uppgått till 2,5 miljarder, vilket motsvarar något mer än 2,1 miljarder per halvår. Trots att ingen säker uppskattning av eftersläpningen mellan licensiering och import kan givas, synes mot bakgrunden av dessa siffror ett importutfall på 4 200—4 300 miljoner, d. v. s. 750—650 miljoner mindre än 1948, icke helt osannolikt. Detta motsvarar i stort sett den tidigare angivna importramen, och en global jämvikt i bytesbalansen, eventuellt t. o. m. ett visst överskott, är sålunda en tänkbar möjlighet.

Prisfallet på världsmarknaden kan tänkas ha orsakat en viss återhållsamhet bland importörerna under första halvåret. Om med hänsyn härtill en något större import förväntas under andra halvåret än under första och importutfallet överslagsmässigt uppskattas till 4 300 miljoner, får nationalbudgetens försörjningsbalans följande utseende:

	1948	1949 (i 1948 års priser)	
Import	4 950	4 300	— 650
Export av varor och tjänster	4 480	4 780	+ 300

Under samma antaganden erhålles följande bytesbalans för 1949:

	Miljoner kronor (löpande priser)
Import cif	— 4 300
Export fob	+ 3 850
Sjöfartsnetto	+ 510
Övriga osynliga	— 60
Saldo ±	0

Yttre balans skulle således i detta inte orimliga fall ha vunnits till priset av en försämring i den inhemska försörjningen med varor och tjänster av omkring 950 miljoner (650 + 300), eller omkring 250 miljoner mer än vad som antogs i nationalbudgeten.

Till Statsrådet och Chefen för Kungl. Folkhushållningsdepartementet.

På anmodan av nationalbudgetdelegationen får arbetsmarknadsstyrelsen härmed överlämna en inom styrelsens kansli utarbetad redogörelse för utvecklingen på arbetsmarknaden under den gångna delen av 1949 jämte en prognos för arbetsmarknadsutvecklingen fram till årsskiftet 1949/50.

Stockholm den 16 augusti 1949.

Arbetsmarknadsstyrelsen

C. W. CURTMAN

C. Canarp

Olof Petersson

C. Gump

W. F. L. L. L.

W. F. L. L. L.

Arbetsmarknaden.

Utvecklingen på arbetsmarknaden under 1948 karakteriserades såsom anfördes i den redogörelse, som lämnades i bihang 2 till inkomstbilagan i 1949 års statsverksproposition, av »bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft». När detta omdöme fälldes, var ännu icke arbetsmarknadsstatistiken bearbetad för hela året. Då ifrågavarande sifferserier nu finnas tillgängliga fram till årsskiftet, visar det sig att desamma bestyrka riktigheten av den lämnade karakteristiken.

En obetydlig ökning av arbetslösheten inom fackförbunden inträdde såsom framgår av tabell 1 under senare hälften av 1948 jämfört med samma tid 1947, men årsmedeltalet för arbetslösheten i procent av förbundens medlemsantal blev dock icke högre än 2,8 eller exakt detsamma som 1947. Omsättningen av arbetskraft inom industrien sjönk även under fjärde kvartalet.

Övertidsarbetets omfattning torde vara av visst intresse såsom ett uttryck för förhållandena på arbetsmarknaden. Enligt för Lönestatistisk årsbok inhämtade uppgifter var *övertidsarbetets andel av den totala arbetstiden* inom industri och hantverk, handel och transportväsen, allmän tjänst m. m. under åren 1938—1948 följande:

1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948
1.9	2.2	2.6	2.3	2.4	2.5	2.4	2.5	2.8	2.7	2.7

Som synes har övertidsarbetets andel av den totala arbetstiden varit icke obetydligt större under efterkrigstiden än under 1938—1939. Mellan 1947 och 1948 skedde ingen förändring.

Arbetsmarknadsläget under första hälften av 1949.

I den vid årsskiftet gjorda prognosen för sysselsättningsutvecklingen under 1949 ansågs det sannolikt, att en hög sysselsättning skulle komma att känneteckna arbetsmarknaden under året och att ett otillfredsställt behov av arbetskraft alltjämt skulle föreligga inom vissa områden. Detta ansågs dock icke hindra, att sysselsättningssvårigheter kunde komma att uppstå på en del orter och inom vissa yrken. I stort sett har utvecklingen blivit den i prognosen förutsagda.

Arbetslösheten inom fackförbunden har under första hälften av 1949 legat på ungefär samma nivå som under motsvarande tid 1948. Av en arbetslöshetsräkning avseende medlemmarna i de erkända arbetslöshetskassorna veckan 25—30 april 1949 framgår att arbetslösheten var obetydlig och att

den för över hälften av samtliga kassor icke översteg 1 procent av medlemsantalet. Hela antalet arbetslösa vid räkningstillfället var 19 270 eller 1,9 % av medlemsantalet. De högsta arbetslöshetssiffrorna uppvisade byggnadsfacken samt de kassor, vilkas medlemmar äro sysselsatta inom samfärdsel. Övervägande delen av de arbetslösa eller 58 % utgjordes av personer i åldern 25—49 år; 5 % voro kvinnor. I jämförelse med arbetslöshetsräkningen 10—15 maj 1948 kan konstateras en mindre uppgång i arbetslösheten, särskilt framträdande i byggnadsverksamhet och samfärdsel. Antalet hos arbetslöshetsnämnderna hjälpsökande arbetslösa den 31 juli 1949 var 1 507 mot 1 180 vid samma tid 1948. Alltjämt var flertalet hos arbetslöshetsnämnderna hjälpsökande i åldern över 50 år.

Den förbättrade tillgången på arbetskraft framträder bl. a. i arbetsförmedlingsstatistiken. Såsom framgår av tab. 1 har antalet ansökningar på 100 lediga platser under hela den gångna delen av 1949 varit icke obetydligt högre än motsvarande tal under 1948. Särskilt framträdande var förändringen beträffande såväl tillgång som efterfrågan på arbetskraft till skogsbruket.

Tab. 1. Arbetsmarknaden under åren 1947, 1948 och 1949.

Månad	Arbetslösheten inom fackförbunden i % av medlemsantalet			Antalet av arbetslöshetsnämnderna rapporterade hjälpsökande arbetslösa			Ansökningar på 100 lediga platser hos arbetsförmedlingen		
	1947	1948	1949	1947	1948	1949	1947	1948	1949
Januari	4·2	4·4	4·1	5 035	3 992	3 998	96	109	123
Februari.....	5·1	4·2	4·0	5 279	4 612	4 638	92	101	119
Mars	4·3	3·8	3·3	4 829	4 240	4 416	85	92	117
April	2·7	2·3	2·8	3 464	2 937	3 476	77	84	103
Maj.....	1·8	1·7	1·9	2 087	1 896	2 224	66	73	91
Juni	1·8	1·9		1 576	1 418	1 791	66	77	93
Juli	1·7	1·9		1 183	1 180	1 507	68	74	
Augusti	1·6	1·7		1 067	1 159		70	77	
September.....	1·6	1·8		1 148	1 266		78	85	
Oktober.....	1·7	1·9		1 464	1 516		84	88	
November.....	2·4	2·5		2 278	2 349		92	97	
December	4·5	5·4		2 916	2 967		98	107	
Årsmedeltal ¹	2·8	2·8		2 694	2 461		A 81 B 111	89 118	

Antalet arbetsansmällda utlänningar var den 1 januari 1949 87 465. Enligt den senast tillgängliga statistiken, som avser läget den 1 juli 1949, var antalet 89 656, sålunda en ökning med ca 2 000. Under motsvarande tid 1948 översteg ökningen 7 000. Beträffande fördelningen på olika nationaliteter kan nämnas att antalet danskar under första halvåret i år minskat med ca 2 000, under det att norrmän och finnar ökat med resp. 1 000 och 3 000.

¹ A-talet är ett aritmetiskt medeltal av månadstalen, medan B-talet avser antalet ansökningar om arbete under hela året i förhållande till under året nyanmällda lediga platser.

I det följande lämnas en översikt beträffande sysselsättningsutvecklingen inom olika näringsgrenar.

Jordbruk. I jämförelse med 1948 har jordbruket haft mindre konkurrens om arbetskraften, särskilt från byggnadsverksamhet, torvindustri och skogsbruk. Även jordbrukets efterfrågan på arbetskraft torde ha minskat något, beroende på fortsatt mekanisering och ytterligare övergång till kreaturslöst jordbruk. En undersökning, som Riksförbundet Landsbygdens Folk utfört, visar, att det totala antalet kreaturslösa jordbruk under 1948 ökade med 4 740 till 21 130 eller 7,2 % av samtliga jordbruk. I stor utsträckning inköptes kreatursbesättningarna vid ifrågavarande gårdar av andra jordbrukare. Minskning av kreatursbeståndet förefaller framför allt ha skett på de större gårdarna, under det att ökning huvudsakligen förekommit på de mindre. Totalt torde en mindre minskning av nötkreatursbeståndet ha inträtt i jämförelse med 1948, under det att antalet svin synes undergått någon ökning. Någon undersökning av i vilken utsträckning denna utveckling påverkat arbetskraftsbehovet finnes icke.

Trots den förbättrade arbetskraftsbalansen ha dock svårigheter förekommit att rekrytera tillfällighetsarbetare exempelvis för betskötseln.

Skogsbruk. Avverkningsförhållandena under vintern voro osedvanligt gynnsamma. Även vårens flottningar ha haft ett gynnsamt förlopp. Detta har gjort, att man fått fram mer virke med mindre arbetsinsats än vanligt. Då avverkningarna kunde avslutas ovanligt tidigt och kastveds- och kolvedshuggnig ej stått till buds i samma utsträckning som eljest om åren, uppstod för en tid inom vissa områden överskott på skogsarbetare. Någon arbetslöshet av större omfattning har dock icke varit rådande. En i någon mån bidragande orsak härtill har varit, att skogskulturarbeten bedrivits i ökad omfattning.

Industri och hantverk. Under 1948 lyckades de större företagen bättre hävda sig i konkurrensen om arbetskraften än vad tidigare varit fallet. Någon ändring i detta förhållande har icke inträtt under 1949. De procentuella förändringarna i antalet anställda arbetare inom industriföretag av olika storlek för tolv månadersperioderna augusti 1946—augusti 1947, augusti 1947—augusti 1948 och maj 1948—maj 1949 var enligt socialstyrelsens statistik följande.

	Antal arbetare						
	1—10	11—50	51—100	101—200	201—500	501 1 000	Över 1 000
Förändring i procent 1946—1947	+ 9.3	+ 1.4	— 2.0	— 1.7	— 2.5	— 2.6	— 3.7
Förändring i procent 1947—1948	+ 8.3	— 0.9	+ 2.5	+ 0.3	+ 2.4	+ 1.6	+ 3.5
Förändring i procent 1948—1949	+ 2.8	— 1.4	— 0.8	+ 0.1	+ 0.1	+ 1.5	+ 2.7

Småföretagens minskade expansionskraft framgår tydligt av tabellen, samtidigt som den visar stabilare och bättre rekryteringsmöjligheter för de större företagen. Uppgifter rörande antalet nedlagda och nyetablerade företag föreligga ännu icke. Det förefaller dock sannolikt, att den nedgång i nyetableringen särskilt av småföretag, som kunde konstateras föregående år, förstärkts ytterligare.

Rörligheten på arbetsmarknaden tilldrager sig alltså stor uppmärksamhet. Det procentuella antalet under en vecka avgångna arbetare inom industrien enligt socialstyrelsens statistik framgår av följande sammanställning.

	febr.	maj	aug.	nov.
1947	0·8	1·3	1·3	0·9
1948	0·7	1·1	1·1	0·8
1949	0·7	1·0		

Den säsongsmässiga uppgången i omsättningen av arbetskraft under våren har som synes icke varit lika stor i år som 1947 och 1948. Den stora rörligheten är dock alltså ett svårt problem på många arbetsplatser.

Frånvarofrekvensen har sjunkit något. Socialstyrelsen har under veckan 27 mars—2 april 1949 gjort en undersökning rörande frånvaron inom industrien olika veckodagar. Jämförelsetal finnas icke för motsvarande tid föregående år utan endast för veckan 26 september—2 oktober. Med reservation för att full jämförbarhet icke föreligger återges här resultatet av de båda undersökningarna beträffande antalet arbetare i procent av samtliga anställda, vilka voro frånvarande hel dag.

	1948	1949
måndag	8·2	7·8
tisdag	7·2	6·8
onsdag	6·9	6·8
torsdag	6·9	6·7
fredag	6·7	6·6
lördag	11·2	9·9

Enligt en sammanställning, som gjorts för enbart de företag, som lämnat bearbetningsbara uppgifter såväl 1948 som 1949, utgjorde antalet frånvarande män under lördagar 1948 10,1 % och 1949 8,8 % av hela antalet manliga arbetare. För kvinnorna voro motsvarande tal 17,2 respektive 15,5 %.

De geografiska förskjutningarna i industriens sysselsättningsutveckling belysas av socialstyrelsens sysselsättningsstatistik. Av särskilt intresse i dessa sammanställningar är den olika utvecklingen för män och kvinnor i olika delar av landet. Den största relativa minskningen för antalet sysselsatta män redovisade Gotland. Om antalet sysselsatta män i februari 1948 betecknas med siffran 100, så var antalet i februari 1949 i detta län 92,7. Övriga län, som visade minskning, voro Kronobergs (98,9), Kristianstads (99,4), Gästeborgs och Bohus (99,5), Skaraborgs (99,6), Örebro (99,6) och Jämtlands (99,6). Beträffande flera av dessa län torde minskningen förklaras av den stora nedgången inom torvindustrien. Största ökningen visade Uppsala (104,8), Norrbottens (104,2) och Västernorrlands län (103,6).

Tab. 2.

Antalet anställda arbetare (exkl. permitterade) inom vissa viktigare industrigrupper vid slutet av mellersta månaden i varje kvartal 1948 i procent av antalet anställda vid motsvarande tidpunkter 1947 samt vid slutet av mellersta månaden i varje kvartal 1949 i procent av antalet anställda vid motsvarande tidpunkter 1948.

Industrigrupper	1948				1949	
	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.
Malmbrytning o. metallindustri	99·7	101·4	103·6	103·0	101·1	101·6
Gruvor o. anrikningsverk	101·8	103·9	106·3	109·3	108·6	107·8
Järn-, stål- o. kopparverk	97·5	99·4	102·7	103·2	101·5	103·7
Mekaniska verkstäder	99·0	100·4	102·5	101·7	100·3	101·1
Reparationsverkstäder	102·9	101·1	99·1	98·3	96·1	97·9
Skeppsvarv	102·4	105·4	106·2	104·9	99·8	100·9
Elektroteknisk industri	102·7	104·3	106·9	105·4	102·7	102·0
Jord- o. stenindustri	99·1	100·6	97·0	96·2	97·8	96·1
Cementfabriker	99·3	104·1	101·2	103·3	97·6	97·7
Cementvarufabriker	89·1	87·4	83·3	80·7	85·4	89·7
Tegelbruk	102·8	105·1	98·8	92·2	95·9	93·1
Porslins-, kakel- o. lergodsfabriker ..	99·8	105·8	106·2	107·0	109·2	104·1
Glasindustri	101·1	102·9	101·4	102·6	102·9	101·2
Träindustri	95·4	96·7	95·2	95·4	98·1	99·0
Sågverk o. hyvlerier	97·9	99·3	96·0	97·2	101·8	102·6
Byggnadssnickerifabriker	88·6	88·1	87·1	88·2	94·8	97·5
Pappers- o. grafisk industri	98·7	99·0	101·0	101·0	99·9	99·7
Pappersmassfabriker	102·9	104·8	104·7	102·9	99·4	98·0
Pappersbruk o. pappfabriker	96·6	100·6	101·2	103·1	101·1	99·9
Grafisk industri	99·5	97·9	97·7	97·7	99·2	101·3
Livsmedelsindustri	101·7	101·6	99·9	101·0	101·1	101·5
Textil- o. beklädnadsindustri	100·5	100·8	103·2	103·8	102·5	101·3
Ylleindustri	102·3	101·5	102·2	103·3	102·6	102·7
Bomullsindustri	98·3	101·3	105·1	105·6	104·6	101·7
Trikåfabriker	101·2	100·8	102·2	103·9	102·4	99·1
Sömnadsindustri	103·2	101·0	103·3	102·7	101·8	101·6
Läder-, hår- o. gummivaruindustri ...	100·7	100·1	101·7	99·8	98·5	98·1
Skoindustri	103·3	101·9	101·3	99·7	98·4	97·6
Gummivarufabriker	101·4	103·6	107·6	102·4	101·7	102·3
Kemisk-teknisk industri	102·0	103·5	104·5	99·9	98·5	98·0
Tändsticksfabriker	111·7	112·1	112·3	105·1	102·1	103·8
Samtliga industrigrupper	99·6	100·7	101·8	101·6	100·5	100·5
Män	100·0	101·5	102·4	102·1	100·9	101·2
Kvinnor	98·1	97·8	99·5	99·6	99·0	97·9
I arbete varande arbetare	101·6	101·3	102·3	101·8	100·2	100·2

Antalet sysselsatta kvinnor minskade i 10 län. Den största minskningen inträdde i Stockholms stad och län (94,7), Uppsala län (96,5), Hallands län (96,6) samt Göteborgs och Bohus län (97,4). Den största ökningen av an-

talet sysselsatta kvinnor redovisade Västernorrlands (111,3), Västmanlands (109,0), Kronobergs (106,1), Kalmar (104,2) och Gävleborgs län (104,2). Det är synbarligen de senaste årens omfattande nyetableringar av industriföretag, vilka huvudsakligen sysselsätta kvinnor, som framför allt är anledningen till de höjda siffrorna i dessa län.

Sysselsättningsutvecklingen inom olika industrigrupper dels 1948 jämfört med 1947 och dels 1949 jämfört med 1948 framgår av tab. 2. Beträffande de olika industrigrupperna kan i övrigt följande framhållas.

Malmbrytning och metallindustri har fortsatt att öka sitt arbetarantal. Särskilt stark har denna ökning varit vid gruvorna, vilket dels berott på stort nyanställningsbehov och dels på förbättrade möjligheter att erhålla arbetskraft. Järn-, stål- och kopparverken, som under första halvåret i fjol minskade arbetarantalet jämfört med 1947, ha under samma tid i år lyckats icke oväsentligt öka antalet arbetare. Denna gynnsamma utveckling torde förklaras dels av det något förändrade läget på arbetsmarknaden och dels av de åtgärder, som vidtagits för att underlätta speciellt järnbrukens rekrytering av arbetskraft. Alltjämt föreligger dock ytterligare behov särskilt av yrkesarbetare till järnbruken. Den elektrotekniska industrien har även en relativt stor sysselsättningsökning, vilket sammanhänger med den fortsatta utbyggnaden av denna bransch. Reparationsverkstäderna är den enda bransch inom denna industrigrupp, som har haft sysselsättningsminskning. Skeppsvarven hade visserligen icke fullt så många arbetare under första kvartalet 1949 som under motsvarande tid 1948 men under andra kvartalet kunde de notera ökning av sysselsättningen.

Utvecklingen inom jord- och stenindustri är icke enhetlig, även om flertalet branscher, som arbeta direkt för byggnadsindustrien, ha haft mindre arbetstillgång än tidigare. Cementvarufabrikerna ha fått vidkännas den kraftigaste nedgången. Porslins-, kakel- och lergodsindustrien har i år kunnat notera sysselsättningsökning. Detta torde knappast bero på någon ökad ordertillgång vid dessa fabriker utan på den förbättrade tillgången på arbetskraft. Torvindustrien, som endast delvis upprätthölls under 1948, har numera — bortsett från torvströfabrikerna — så gott som helt nedlagts. Detta inverkar främst på tillgången på arbetstillfällen under sommaren särskilt i vissa delar av Småland, Skåne och Västergötland.

Inom gruppen träindustri, för vilken som helhet noteras sysselsättningsminskning, synas sågverk och hyvlerier ha hävdat sig bäst. Detta beror främst på de relativt gynnsamma exportförsäljningarna. Det ökade försäljningsmotståndet i utlandet synes i mindre utsträckning ha drabbat sågade och hyvlade trävaror än mera förädlade sådana. Den goda tillförseln av timmer har varit en förutsättning för utvecklingen. Även låd- och wallboardfabrikerna synas hittills i stort sett ha kunnat upprätthålla sin sysselsättning på ungefär samma nivå som föregående år.

Byggnadssnickerifabrikerna ha liksom föregående år avsättningssvårigheter beroende på den minskade byggnadsverksamheten. Några arbetslöshetsproblem har dock detta icke medfört, trots att antalet sysselsatta minskat

något. Trähusindustrien har hittills lyckats upprätthålla och t. o. m. överskrida fjolårets sysselsättning, vilket väsentligen beror på ökad export. Ett fåtal driftsnedläggelser ha förekommit inom branschen. Arbetsförmedlingarna ha dock i samtliga dessa fall på kort tid kunnat erbjuda flertalet arbetare nytt arbete.

Möbelindustrien har under senare år utbyggt kraftigt. Byggnadsregleringen har icke begränsat nyetableringen i större omfattning, eftersom flertalet nya möbelfabriker etablerats i redan färdiga byggnader. Det är möjligt, att branschen genom denna stora nyetablering f. n. och även på något längre sikt är överdimensionerad i förhållande till den svenska marknaden och att detta bidragit till de rådande sysselsättningssvårigheterna. Inom möbelindustrien eftersträvas en ökad export av möbler. Under första halvåret 1949 har också en viss exportökning konstaterats i jämförelse med samma tid 1948. Korttidsarbete är sedan årsskiftet ganska allmänt förekommande inom hela möbelindustrien. Av medlemmarna i träindustriarbetarnas erkända arbetslöshetskassa voro enligt arbetslöshetsräkningen i april månad 1 566 arbetslösa. Det stora flertalet av dessa hade korttidsarbete och voro anställda i möbelindustrien.

Sysselsättningen inom pappers- och grafisk industri synes under hittillsvarande del av 1949 ha legat på ungefärligen samma nivå som under motsvarande tid föregående år. Tillfälliga driftsinskränkningar ha emellertid förekommit vid vissa massafabriker. Den härigenom friställda arbetskraften har i allmänhet kunnat beredas annan sysselsättning vid samma företag.

Livsmedelsindustrien noterar liksom i fjol ökad sysselsättning. Den största sysselsättningsökningen inom denna grupp visar margarinfabrikerna.

Inom textil- och beklädnadsindustrien fortsätter förskjutningen mot ökad användning av manlig arbetskraft. Den största ökningen av arbetarantalet inom gruppen visar bomullsindustrien, vars sysselsättningsökning under första kvartalet är av särskilt intresse med hänsyn till att branschen under samma tid 1948 jämfört med 1947 minskade antalet arbetare med 1,7 %. Alltjämt råder brist på kvinnlig arbetskraft.

Läder-, hår- och gummivaruindustrien har icke fullt så hög sysselsättning som föregående år. Det är särskilt päls- och skinnvaruindustrien, som haft minskad arbetstillgång, men även inom skoindustrien visar sysselsättningen nedgång. Motsvarande tid föregående år jämfört med 1947 kunde skoindustrien redovisa en icke obetydlig sysselsättningsökning. Bristen på kvinnlig arbetskraft är fortfarande framträdande inom denna industrigren.

Den kemisk-tekniska industrien har icke haft så stark sysselsättningsökning som under första delen av 1948. Tändsticksfabrikerna ha visserligen fortsatt att öka arbetarantalet men i avtagande tempo.

Byggnadsverksamhet. Arbetslösheten bland byggnadsarbetarna låg under vintermånaderna på något högre nivå än vad som varit fallet under motsvarande tid de senaste åren. Under våren och sommaren har emellertid sysselsättningen starkt förbättrats. I städer med över 30 000 invånare uppgick

procenten arbetslösa i byggnadsfackförbunden den 1 augusti 1949 till 1,3. Motsvarande siffra den 1 augusti 1948 var 1,1. Någon möjlighet att bedöma, hur många byggnadsarbetare som övergått till annan verksamhet finnes f. n. icke. Det kan dock nämnas, att nettoutflyttningen från byggnadsfackförbunden fortsatt. Under de första fyra månaderna 1949 hade sålunda byggnadsfackförbunden en nettoutflyttning av drygt 500 medlemmar. Genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg har den 1 augusti 1949 en inventering av byggnadsverksamheten företagits. Först när resultatet av denna föreligger, är det möjligt att bedöma sysselsättningsläget inom denna näringsgren jämfört med föregående år.

Samfärdsel. Inom samfärdseln ha icke några större förskjutningar ägt rum. Sjöfartsnäringen brottas dock med vissa svårigheter, och det har under senaste tiden förekommit, att speciellt en del mindre rederier tvingats lägga upp båtar. Fortfarande ha dock under sommarmånaderna i många fall svårigheter förefunnits att tillgodose efterfrågan på befaret manskap.

Handel. Den minskade omsättningen i vissa detaljhandelsbranscher och det minskade arbetskraftsbehovet i samband med upphävandet av ett flertal ransoneringsåtgärder ha icke föranlett friställandet av någon arbetskraft inom handeln, även om ifrågakvarande faktorer medverkat till bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Inom hotell- och restaurangnäringen råder alltså brist på arbetskraft i synnerhet kökspersonal. Antalet utlänningar inom branschen överskred den 1 juli 1949 8 000 mot ca 6 600 vid årsskiftet.

Allmän förvaltningstjänst m. m. Socialstyrelsen har numera färdigställt en undersökning rörande antalet kommunalanställda i november månad åren 1945, 1947 och 1948. Enligt denna undersökning ökade antalet kommunalanställda från 1945 till 1947 med ca 16 000 eller med 14,3 % och från 1947 till 1948 med ca 6 000 eller med ytterligare 5,8 %. Totalantalet har ökat från 112 166 år 1945 till 128 155 år 1947 och 134 665 år 1948. Ökningen var något större för kollektivavtalsanställda än för anställda enligt tjänstereglamente. Av särskilt intresse är att anställda enligt tjänstereglamente vid anstalter för barnavård samt i hälso- och sjukvård, vilka anställda till största delen utgöras av sjuksköterskor, under efterkrigstiden ökat med mer än 3 000 eller med 21,4 %, varav ungefär 1 000 eller 7,1 % enbart under 1948. Sjukhusen ha även innevarande år liksom 1947 och 1948 fått förbättrad tillgång på biträdespersonal. Bl. a. har antalet utlänningar vid sjukhusen stigit med ungefär 500 från årsskiftet, då ca 4 800 arbetsansmällda utlänningar funnos i sjukvårdsarbete mot ca 5 300 den 1 juli 1949. Sanatorier och sinnessjukhus ha emellertid alltså svårigheter att erhålla biträden i tillräcklig utsträckning.

Den i krisorganen anställda personalen har från 1 januari 1949 till 1 juli 1949 minskat med närmare 450 eller från 2 768 till 2 330. Största delen av minskningen gäller personer, som varit anställda hos kristidsstyrelserna.

På grund av bristen på examinerade lärare ha mindre kvalificerade krafter fått tagas i anspråk. Efterfrågan på tekniskt utbildad personal är fortfarande stor. Kraven på kompetens för ingenjörer har dock höjts under det senaste året. Knapphet råder alltså på kvalificerad kvinnlig kontorspersonal.

Husligt arbete. Någon förändring på detta område har icke inträtt, utan bristen på arbetskraft är alltså mycket framträdande.

Prognos för återstoden av 1949.

På grund av det labila läget särskilt i fråga om utrikeshandeln är det icke möjligt att med någon säkerhet bedöma den framtida utvecklingen på arbetsmarknaden ens för en kortare tid. Det är dock sannolikt, att arbetsmarknadsläget även under den återstående delen av 1949 kommer att präglas av hög sysselsättning. Ordertillgången inom ett stort antal branscher är fortfarande mycket god och leveranstiderna långa. Å andra sidan äro dock en del sysselsättningssvårigheter sannolika inom vissa branscher.

De branscher, som påkalla särskild uppmärksamhet, äro dels sådana som äro beroende av export och vars möjlighet att finna avsättning för sina produkter på utländska marknader har försämrats och dels sådana branscher, vars avsättningsmöjligheter i större grad påverkas av byggnadsverksamhetens omfattning. Inom den förra gruppen märkas främst pappersmassfabrikerna. Dessa äro i stor omfattning lokaliserade till områden med ensidigt näringsliv, varför det föreligger speciella svårigheter att överföra friställd arbetskraft till andra industrier. Då sannolikt skogsbruket under senare hälften av året kommer att präglas av låg sysselsättning torde ej heller skogsarbete i större omfattning kunna erbjudas eventuellt friställda massa-fabriksarbetare.

Beträffande de industrier, vars sysselsättning är beroende av byggnadsverksamhetens omfattning, synas icke några ytterligare inskränkningar av driften behöva förekomma innevarande år. För vissa delar av dessa industrier såsom exempelvis trähusindustrien torde man t. o. m. kunna förvänta någon sysselsättningsökning jämfört med 1948.

Inom möbelindustrien räknar man allmänt med att de sysselsättnings-svårigheter, som präglat branschen första halvåret, komma att upphöra under hösten i samband med den då säsongmässiga efterfrågeökningen. En ökad sysselsättning under senare delen av året förefaller också trolig, men det är föga sannolikt, att denna kan ge full sysselsättning för hela möbelindustriens arbetsstyrka.

Till Statsrådet och Chefen för Kungl. Folkhushållningsdepartementet.

Statens priskontrollnämnd får härmed överlämna en av nationalbudget-delegationen begärd, för publicering avsedd promemoria rörande prisutvecklingen under första halvåret 1949 samt rörande den väntade prisutvecklingen under andra halvåret 1949. Promemorian har utarbetats inom nämndens utrednings- och planläggningsbyrå.

Stockholm den 17 augusti 1949.

Statens priskontrollnämnd

H. ÄLMEBY

Anders Östlind

PM

rörande prisutvecklingen under första halvåret 1949 samt rörande den väntade prisutvecklingen under andra halvåret 1949.

Den internationella bakgrunden.

I sin Europaöversikt för år 1948 har FN:s ekonomiska kommission för Europa sammanfattat sin uppfattning om utvecklingen av priser och löner på ungefär följande sätt.

Under år 1948 fortsatte partipriserna i de flesta europeiska länder att stiga, ehuru i betydligt långsammare tempo än året innan. I Frankrike och Grekland var inflationen alltför livskraftig, men i de flesta andra länder begränsades partiprisernas stegring till omkring 2—5 % mot 10—20 % år 1947. Kvartalssiffrorna för år 1948 visa, att prisstegringen efter hand blev allt mattare. De europeiska partipriserna följde sedan slutet av år 1946 banor, som hade vissa likheter med de amerikanska partiprisernas.

Överensstämmelsen mellan Europa och USA var särskilt framträdande i fråga om priserna på mineraliska råvaror och sådana jordbruksprodukter som bomull och ull, medan de europeiska marknaderna visade större självständighet vid prissättningen av livsmedel och fodermedel.

FN:s Europakommission kunde därtill konstatera, att lönestegringen under år 1948 blev betydligt mildare än tidigare. I alla länder, för vilka uppgifter funnos tillgängliga, stego timlönerna för industriarbetare, men i flertalet fall med endast omkring 5 %, d. v. s. som regel mindre än den industriella produktionseffektiviteten. Sverige rubriceras som ett undantag, i det att dess industrilöner gingo upp med 8 % men produktiviteten med endast 3 %.

Under första halvåret 1949 ha de utvecklingstendenser, som kartlades av Europakommissionen, vunnit ytterligare i styrka. Nedgången i de amerikanska *partipriserna*, som inleddes i september 1948, har fortsatt under första halvåret 1949. Department of Labor's partiprisindex har från toppunkten i augusti 1948 sjunkit med 9,3 % fram till juni 1949. Nedgången under enbart första halvåret 1949 utgör 5,2 %.

I vissa europeiska länder ha partipriserna under första halvåret 1949 gått ned ungefär lika mycket som i USA. Från december 1948 till maj 1949 föll partipriserna sålunda med mellan 4 och 5 % i Finland, Schweiz, Frankrike och Belgien (t. o. m. april). I flera andra länder ha partipriserna i genomsnitt hållit sig närmast konstanta under tiden januari—juni i år. Enligt officiella indextal var så fallet för bl. a. Sverige, Norge, Danmark, och — att döma av indextalen för tiden t. o. m. april — också för Neder-

länderna och Spanien. I England stego partipriserna enligt Board of Trade's index med 5,0 % från december 1948 till juni 1949, men samtidigt sjönko råvarupriserna enligt Reuters index med 1,5 %.

I USA ha *levnadskostnaderna* visat sedvanlig eftersläpning i förhållande till partipriserna. I maj i år lågo levnadskostnaderna endast 3,0 % lägre än i augusti i fjol, partipriserna däremot 8,3 % lägre. I Europa har utvecklingen varit mindre regelmässig. Följande tabell upptager sex europeiska länder; i två av dessa ha levnadskostnaderna stigit under innevarande år, låt vara obetydligt (Storbritannien och Norge), i två ha de varit oförändrade (Danmark och Sverige), i två ha de sjunkit (Finland och Frankrike).

Tab. 1. Utvecklingen av partipriser och levnadskostnader i vissa länder sedan augusti 1948.

	Procentuell ändring i index för	
	Partipriser	Levnadskostnader
<i>Från aug. 1948 t. o. m.—dec. 1948</i>		
Förenta staterna	— 4·4	— 1·8
Storbritannien	0·0	+ 0·9
Frankrike	+ 10·5	+ 15·4
Danmark (juli till jan.)	+ 1·6	+ 1·1
Norge	+ 1·1	— 0·6
Finland	— 1·3	— 2·2
Sverige	0·0	0·0
<i>Under år 1949</i>		
Förenta staterna (t. o. m. maj)	— 4·1	— 1·3
Storbritannien (t. o. m. juni)	+ 5·0	+ 1·8
Frankrike (t. o. m. maj)	— 4·0	— 10·4
Danmark (jan. till april)	— 0·4	0·0
Norge (t. o. m. maj)	0·0	+ 1·3
Finland (t. o. m. maj)	— 4·3	— 2·8
Sverige (t. o. m. juni)	0·0	0·0

Studerar man den *amerikanska prisutvecklingen* mera i detalj, skall man finna, att prisändringarna under senaste halvåret tyckas ha stått i nära samband med lagerutvecklingen inom näringslivet. De första efterkrigsåren kännetecknades av omfattande lagerökning inom det amerikanska näringslivet. Sedan toppunkten för priserna passerats, ha emellertid riskerna för fortsatt prisfall gjort företagen inom alla led av produktion och distribution angelägna att minska sina lager, vilket åstadkommit minskning i beställningarna från detaljister till grossister och från grossister till fabrikanter samt från förädlingsindustri till primärproduktion.

Under andra halvåret 1948 tycks *ökningstakten* hos varulagren ha börjat dämpas inom detaljhandeln och grosshandeln och även inom industrin vad gäller råvaror och halvfabrikat. Mot slutet av fjolåret kom lagerökningen

inom detaljhandeln att förbytas i lagerminskning; inom grosshandeln inträffade omslaget först några månader senare.

Följande tabell visar, att nedgången i de amerikanska partipriserna sedan toppunkten i fjol t. o. m. juni 1949 varit starkast för kemisk-tekniska varor (16,0 %), jordbruksprodukter (15,4 %) och livsmedel (14,1 %), hudar och lädervaror (12,2 %) och textilvaror (8,9 %). För byggnadsmaterial, metaller och metallfabrikat samt bränslen har nedgången hållit sig vid 5—6 %.

Tab. 2. Förändringar i de amerikanska partipriserna åren 1939—1949.

Varugrupp	Tidpunkt för pris-maximum	Procentuell förändring till pris-maximum från		Procentuell förändring till juni 1949 ¹ från	
		1939	juni 1946	pris-maximum	dec. 1948
Totalt	aug. 1948	+ 120·2	+ 50·4	— 9·3	— 5·2
Jordbruksprodukter	jan. 1948	+ 205·1	+ 42·4	— 15·4	— 5·0
Livsmedel	aug. 1948	+ 169·6	+ 68·1	— 14·1	— 4·2
Hudar o. lädervaror	dec. 1947	+ 112·8	+ 66·2	— 12·2	— 3·7
Textilvaror	maj 1948	+ 118·2	+ 39·3	— 8·9	— 5·6
Bränsle	nov. 1948	+ 88·2	+ 56·7	— 5·2	— 4·9
Metaller och metallfabrikat	jan. 1949	+ 86·0	+ 56·5	— 5·2	— 4·2
Byggnadsmaterial	sept. 1948	+ 125·5	+ 57·1	— 6·2	— 5·3
Kemisk-tekn. varor	jan. 1948	+ 84·1	+ 45·1	— 16·0	— 10·4
Hushållsinventarier	dec. 1948	+ 72·0	+ 34·4	— 2·3	— 2·3
Diverse övr. varor	jan. 1948	+ 65·2	+ 25·5	— 11·0	— 7·2

Övergången från lagerökning till lagerförtäring har medfört en allvarlig tillbakagång för den amerikanska industriproduktionen, men denna bör vara av övergående natur, såvida den icke utlöser övermäktiga depressionskrafter. I skrivande stund är det ännu ovisst, om pris- och lageranpassningen skall kunna genomföras utan menliga verkningar på konjunkturen i dess helhet. Innan klarhet vunnits på denna punkt är det omöjligt att göra några förutsägelser rörande den fortsatta prisutvecklingen i USA.

Sedan halvårsskiftet 1949 har priset på vissa råvarumarknader eftertratts av prisstegringar, vilket delvis anses hänga samman med att en del företag på olika produktionsstadier, som tidigare tärt på sina lager, börjat nå den punkt, då de icke kunna fortsätta på det sättet, utan nödgas anpassa sina köp av varor för förädling eller återförsäljning efter omfattningen av sin löpande affärsverksamhet. Följande tabell visar, att partiprisstegringen på de internationella marknaderna under den senaste tiden särskilt berört bl. a. bly, zink, vete, hudar och kakaoböner. Vissa industrier, bl. a. textilindustrin, som drabbats särskilt hårt av lagerminskningen, synas ha fått in tillräckligt med order för att kunna öka sin produktion.

¹ Prel. beräkn. på grundval av veckaindex för juni.

Källa: Department of Labor.

Tab. 3. Vissa internationella prisnoteringar den 9 aug. 1948 och veckovis från den 23 juni t. o. m. den 9 aug. 1949.

Varuslag	Enhet	1949						
		23/6	1/7	9/7	15/7	22/7	1/8	9/8
Bomull, New York, loco.....	cents/lb	32-37	33-51	33-25	33-18	32-45	32-58	32-21
Sao Paulo, loco nr 4.....	cruzeiros o. c. /arrobas (=15 kg)	208	210	209	210	214	213	213
Jute, loco.....	rupees/bal (400 lbs)	210	187	175 s	175 s	174 s	170 s	174 s
Hudar, Chicago per sept.....	cents/lb	24-18	17-67 n	18-01 k	18-40 k	18-40 k	18-45 k	19-54 k
Vete, Chicago.....	cents/bushel	per sept. 222 1/4—222	per juli 195 5/8—9/8	per juli 201 3/8—1/4	per juli 197 1/4—3/8	per sept. 205 3/4—5/8	per sept. 204 1/2—5/8	per sept. 204 3/4—1/2
Kaffe, Santos nr 2 loco.....	cents/lb	28-25	28-75—29	29—29-50	29—29-50	29-25—75	29-25—75	29-25—75
Kakao, New York, loco.....	cents/100 lbs	45-75	19 n	19-50 n	21	22-62 n	22-25	24
Kautschuk, London, fria marknaden, Ribbed Smoked Sheet nr 1	pence/lb	14 5/8 k 1/2 s	10 5/16 k 7/16 s	10 9/16 k 9/8 s	10 11/16 k 13/16 s	10 11/16 k 19/16 s	10 7/16 k 9/16 s	10 1/4 k 9/8 s
Koppar, New York, världsexportpris ..	cents/lb	23-50	16	17	17-62	17-62	17-62	17-62
Tenn, New York, straits loco.....	„	103	103	103	103	103	103	103
Bly, New York, loco.....	„	19-50	12	13	14	14	14-50	15—15-12
Zink, New York, prime Western.....	„	15-25—50	8-50 n	8-50	8-50—9	9—9-50	9-50 n	9-50 n
Aluminium, 99 %, New York loco.....	„	16	17	17	17	17	17	17
Råjärn, New York, Silicon, lev. Phila- delphia.....	\$ o. c./gr. ton	48-52	49-89	49-89	49-89	49-89	49-89	49-89
Järnskröt, nr 1, New York.....	\$/gr. ton	43	23	21	21	21	21	21
Tenn, London, för exp.....	£ o. sh/ton	569	569	569	569	569	569	569
Petroleum:								
1) New York Crude Oil Mid-Conti- nent 36—36-9 degr.	\$/barrel at well	2-57	2-57	2-57	2-57	2-57	2-57	2-57
2) New York, Gasoline End Point, 390/400 60/64 Octane (unleaded)	cents/gallon	9 3/4—10 3/4	9 3/4—10 1/4	9 3/4—10 1/4	9 3/4—10 1/4	9 3/4—10 1/4	9 3/4—10 1/4	9 3/4—10 1/4

Tab. 4. Förändringar av svenska partipriser.

Varugrupp	Tidpunkt för pris- maximum åren 1947/49	Proc. stegring från år 1935 till pris- maximum	Proc. förändr. från prismaxi- mum till juni 1949
Total	aug. 1948—febr. 1949	117	— 0·5
Industriförnödenheter	aug.—sept. 1948	136	— 3·4
Konsumtionsvaror	juni 1948; juni 1949	104	± 0
Jordbruksprodukter	juni 1948	117	— 0·5
Industriprodukter	nov. 1948; jan. 1949	120	— 1·8
Obearb. ell. oväsentl. bearb. varor..	juni 1948; sept. 1948	138	— 1·3
Väsentl. bearb. varor	jan., febr. 1949	98	— 1·0
Importvaror	juni 1948	181	— 7·1
Exportvaror	mars, april 1948	192	— 15·8
Vegetabiliska livsm.	juni 1948	119	— 4·6
Animaliska »	sept. 1948	120	— 0·9
Fodermedel	april—juni 1949	102	± 0
Gödselmedel	febr.—juni 1949	63	± 0
Bränsle o. smörjmedel	aug.—sept. 1948	227	— 4·0
Gruv-, metall- o. maskinind. varor..	jan.—april 1949	99	— 1·5
Sten-, ler- o. glasvaror	aug. 1948—juni 1949	61	± 0
Trävaror ¹	maj—dec. 1948	241	— 1·5
Pappersmassa, papp o. papper	jan. 1949	117	— 4·6
Spånadsämnen o. textilvaror	jan.—april 1949	122	— 0·5
Hudar o. lädervaror	maj 1947—april 1949	63	— 1·8
Kautschuk o. kautschukvaror	april 1947; juli 1948	13	— 6·2
Kemisk-tekniska varor	april 1948	154	— 15·8

Enl. Kommerskollegi index.

¹ Gäller priserna vid export.

Tab. 5. Svenska levnadskostnader: 1935 = 100.

(Socialstyrelsens index).

Varugrupp	1945	1947 juni	1948			1949	
			juni	sept.	dec.	mars	juni
Total	151	155	164	166	166	166	166
Födo- o. njutningsämnen	158	166	181	185	183	181	181
Bostad	102	106	107	107	107	107	107
Bränsle o. lyse	181	179	191	199	195	196	194
Beklädnad	177	178	182	184	186	186	187
Övr. utg.	149	150	159	159	160	160	160

Prisutvecklingen i Sverige.

I jämförelse med andra länder uppvisar Sverige en anmärkningsvärd stabilitet hos såväl partiprisnivån som levnadskostnadsnivån under det senaste året. Som framgår av ovanstående tabeller samt tabell 1. voro såväl partipriser som levnadskostnader praktiskt taget desamma i juni i år som i augusti i fjol, d. v. s. vid den tidpunkt, då det amerikanska priset satte in.

Vid en mera detaljerad granskning av ovanstående tabeller framgår emellertid, att utvecklingen icke följde något enhetligt schema för alla varuområden. I stort sett ha dock förändringarna på olika punkter uppvägt varandra i verkan på index.

I en särskild, icke publicerad rapport har priskontrollnämndens utrednings- och planläggningsbyrå på grundval av uppgifter från nämndens byråer sökt ge en detaljerad bild av prisutvecklingen för enskilda varuområden, dels den faktiska under första halvåret, dels den väntade för närmaste framtiden. Byråerna ha vid sin bedömning av prisutsikterna utgått från att nu gällande provisoriska direktiv för nämndens verksamhet bli bestående tills vidare samt från att inga förändringar äro förestående ifråga om kronans yttre värde eller ifråga om nu gällande kvoteringsregler, subventions-system, byggrestriktioner etc. Till rapporten bör fogas den reservationen, att pridförutsägelserna för varor, som f. n. äro underkastade prisreglering, gälla endast under förutsättning att prisregleringen upprätthålles för ifrågavarande varor.

Varje mera detaljerad förutsägelse angående prisutvecklingen kompliceras i hög grad av rådande egenartade förhållanden inom den *internationella handeln*. Det kan därför vara anledning att närmare belysa den roll som prisutvecklingen i utlandet f. n. har för de inhemska priserna.

Uppdelningen av länderna i hårdvalutaländer och mjukvalutaländer, förekomsten av bilaterala handelsavtal med detaljregleringar av handelns omfattning för olika varor och varugrupper och ibland även av import- och exportpriser ha medfört, att de internationella prisrörelserna icke längre följa samma enkla banor som när utrikeshandeln är befriad från kvantitativa regleringar och när varje importör fritt kan välja leverantör och leverantörsland.

Till följd av dollarbristen äro vi i många fall hänvisade till andra marknader än den amerikanska, även när varor från USA ställa sig mycket billigare än varor från andra håll. Ett prisfall i USA behöver då icke omedelbart slå igenom i våra importpriser, i synnerhet icke om vi nödgas täcka vårt behov från ett eller ett par mjukvalutaländer, som gentemot oss närmast äro monopolister. Utformningen av handelsavtalen kan då få avgörande betydelse för priserna på importvarorna i Sverige, och prisnivån kan splittras upp, så att en och samma vara betingar olika priser alltefter ursprungslandet. På motsvarande sätt är också exportprisenivån ganska splitt-

rad; alltefter handelsläget för dagen kunna exportörer på olika marknader få ut växlande priser för en och samma vara. Enhetligheten i prisutvecklingen har minskats.

Helt allmänt kan dock sägas, att konkurrensen mellan olika mjukvalutaländer har intensifierats i och med att det krigshärjade europeiska näringslivet återvunnit sin produktionskraft och börjat återupptaga tillverkningen av varor för export. Naturligtvis har också avmattningen hos efterfrågan i samma mån som lagren fyllts och de uppdämda varubehoven tillgodosetts spelat stor roll som incitament till prisnedgången för både importvaror och exportvaror. Å andra sidan har givetvis det förhållandet, att de krigshärjade länderna börjat uppträda som köpare på vissa internationella marknader, i sin mån bidragit till att hålla priset tillbaka.

Bedömningen av hur den internationella prisutvecklingen kan komma att påverka den svenska prisnivån försvåras ytterligare av att överensstämmelsen mellan import- och exportpriser å ena sidan och inhemska priser å andra sidan icke längre är lika god som under förkrigstiden.

I syfte att hindra höga importpriser från att slå igenom på hemmamarknaden och höja de svenska levnadskostnaderna subventioneras importen i några fall (bomull, bottenläderhudar). I dessa fall ha vid inträffade importprisändringar justering skett av subventionsbeloppen, i syfte att hålla priserna inom landet i stort sett konstanta. För att prissänkningar på bomullsprodukter och bottenläder skola komma till stånd måste alltså importpriserna falla med minst de belopp, vartill de nuvarande subventionerna uppgå. Särskilt beträffande bottenläderhudar skulle detta innebära ett avsevärt importprisfall.

I de fall där endast en del av det svenska behovet tillgodoses genom import betinga de svensktillverkade varorna till följd av prisregleringen ofta priser, som väsentligt avvika från importpriserna för motsvarande varor. Vid fri prisbildning skulle en utjämning komma till stånd. Nu händer det ej sällan, att de svensktillverkade varorna ställa sig antingen billigare än de importerade (handelsjärn, hudar, konfektionsvaror) eller dyrare (oljeråvaror för margarintillverkning, vissa produkter från kemiska industrin). För vissa varor av den förra typen ha importpriserna på senaste tiden kunnat nedbringas i samband med att den inhemska produktionen ökats eller konkurrensen mellan leverantörsländerna skärpts (vid den granskning av importlicensärenden ur prissynpunkt, som sker på nämnden, kräves numera i vissa fall att importpriserna icke ligga högre än att de kunna passas in i prisregleringen för motsvarande svenska varor).

För våra exportvaror är det alltjämt — i motsats till vad som brukat vara fallet under mera normala tider — vanligt, att exportpriserna överstiga hemmamarknadspriserna, i vissa fall med vid marginal. Exempel ha vi i sågade trävaror samt maskiner av skilda slag. Medan exportpriserna äro fria ligger hemmamarknaden som regel under prisreglering. I vissa fall reservera de svenska exportföretagen en viss del av sin produktion för den svenska marknaden oavsett prisspänningen mellan exportmarknaden och hemma-

marknaden. En nedgång i exportpriserna behöver i dessa fall icke avspeglas i någon sänkning av priserna inom landet, vilket vid någorlunda fri utrikeshandel är det normala. Det kan till och med gå på motsatt sätt; om de höga exportpriserna utgöra ett slags subvention för närmast förlustbringande hemmapriser, kan nedgången av exportpriserna motivera en kompensation i form av höjda hemmapriser.

Härtill komma kompensationsaffärerna, som äro svåra att överblicka.

Av det ovan sagda framgår att det är mycket svårt att förutsäga, vilken verkan det internationella prisfallet sedan sommaren 1948 kan få på prisstrukturen. Sammanfattningsvis kan sägas, att prognoserna för framtida prisrörelser icke låta sig kvantitativt bestämmas på sådant sätt, att en mera exakt beräkning av effekten på levnadskostnadsindex och dess delposter blir möjlig.

Det kan framhållas, att förekomsten av rätt stora svenska lager av en del råvaror och halvfabrikat, som inköpts till priser väsentligt överstigande de nu gällande, som regel icke har fått fördröja prisanpassningen nedåt för de svensktillverkade fabrikaten.

Med de allmänna reservationer, som framgå av föregående redogörelse, lämnas i det följande bl. a. en sammanfattning av de i rapporten gjorda uttalandena rörande *pristendenserna inom större varuområden*, varvid särskild hänsyn tagits till s. k. indexvaror.

Fraktsatser: Nedgången i frakterna under första halvåret (som kan uppskattas till 10—15 %) har givetvis påverkat cifpriserna på skilda importvaror i olika hög grad (för kol och koks från Tyskland uppgå frakterna till 17 resp. 14 % av cifvärdet; för bensin från USA omkr. 20 %, för eldningsolja 30—45 %, för råfosfat från USA över 50 %, för koksalt från Polen 37 %, för kaffe omkring 6 %).

Om den sjunkande tendensen på de internationella fraktmarknaderna fortsätter under resten av året, vilket synes sannolikt, påverkas i första hand cifpriserna på bl. a. fasta och flytande bränslen samt vissa kemisk-tekniska råvaror och tackjärn. För de flesta importerade hel- och halvfabrikat är fraktkostnadernas andel av cifvärdena relativt liten, varför en fraktsänkning endast obetydligt skulle komma att påverka de svenska priserna. — Transportkostnaderna inom landet torde icke komma att märkbart förändras under det närmaste halvåret.

Bränsle: Utlandspriserna på *flytande bränslen* ha gått ned avsevärt under första halvåret, men enligt senaste rapporter ha priserna på vissa sådana bränslen stigit något. Då större förändringar av utlandspriserna hastigt återverka på de svenska priserna, skulle en fortsatt prisstegring utomlands resultera i högre bränslepriser här. Det må framhållas, att *eldningsolja III och IV* undantagits från prisregleringen i juli i år och att en ändring av priserna på dessa oljor har betydelse för i första hand industrins bränslekostnader och sålunda indirekt för prisnivån. Det är emellertid att märka, att de

importprissänkningar, som skedde under första halvåret, och som ännu icke slagit igenom på priserna för industrins produkter, avsevärt överstiga importprishöjningarna under den senaste tiden. Detsamma gäller för *fasta bränslen*, där bränslekommissionen genom cirkulär nr 673 fr. o. m. den 1 juli 1949 upphävt regleringen av handeln med stenkol, stenkolsbriketter samt stybb därav. Nämnden har med anledning härav beslutat att tills vidare undantaga dessa bränslen från bestämmelserna om allmänt prisstopp. Utvecklingen av priserna på *kol* är beroende av bl. a. de engelska exportpriserna, vilka f. n. ligga avsevärt högre än priserna på den engelska hemmamarknaden, samt av handelsförhandlingarna med Polen.

Den sedan en längre tid rådande prisspänningen mellan flytande och fasta bränslen har föranlett den svenska industrin att under enbart de senaste månaderna övergå från koleldning till oljeeldning i en omfattning, som beräknas ansevärt minska årsförbrukningen av kol. *Koks* sänktes den 1 juli med 15 öre per hl och en ytterligare mindre nedgång torde icke vara utesluten under hösten. En dylik nedgång påverkar kostnaderna för den bränslekrävande produktionen inom järnverk, gjuterier och vissa verkstäder samt möjligen även bränsletilläggen för en del av bostadsbeståndet i städer och stadsliknande samhällen.

Råvaror: För åtskilliga råvaror har det internationella prisfallet haft stor omfattning som framgår av tabell 3 (t. ex. för kakaoböner, vissa kemikalier och metaller, rågummi, fodersäd och oljekakor). När priserna på importråvaror fallit, har nämnden bemödat sig om att i samma takt få fram prissänkningar på de svensktillverkade varor, i vilkas tillverkningskostnader importråvarorna ingå med mera betydande belopp. Så har varit fallet bl. a. för järn- och metallprodukter, kemisk-tekniska artiklar samt kakaopulver.

Utlandsnoteringarna på *metaller* ha fallit betydligt under första halvåret från det höga utgångsläge, som uppnåddes efter kriget. Prisändringar på ifrågavarande råvaror slå tämligen snabbt igenom på den svenska prisnivån. Utvecklingen under andra halvåret kan icke förutsägas. För vissa varor såsom zink, koppar och bly ha priserna åter stigit under juni och juli.

Handelsjärn: Under juli och augusti 1949 inträdde prissänkningar för svensktillverkat handelsjärn (stångjärn, balkar, armeringsjärn och bandjärn) och plåt med 20 kr. per ton (ca 5 %) samt för utländskt järn (ca 8 %) ha nedbringat kostnaderna för ett flertal tillverkningar, bl. a. av byggnadsmateriel, redskap, maskiner samt vissa konsumtionsvaror, såsom verktyg och husgeråd. Handelsjärnet torde kunna gå ned ytterligare i pris under hösten, förutsatt att kokspriset sjunker.

Sedan våren 1949 har nedgången av priserna på metaller och järnvaror lett till prissänkningar för ett flertal manufakturade varor, bl. a. för galvaniserade hushållskärl (omkring 12 %; sänkningen i augusti inräknad).

Livsmedel: Priserna på vegetabilier och animalieprodukter under kommande halvår bli beroende av dels skördeutfallet, dels regleringen av jord-

brukspriserna i början av hösten. De svenska kött- och fläskpriserna torde i genomsnitt över 52-veckorsperioden förbli i stort sett oförändrade i enlighet med prisuppgörelsen i juni 1949. För choklad samt islandssill torde en viss prisnedgång kunna väntas under hösten. Detsamma kan komma att gälla sillkonserver.

Textil och konfektion: Tillgången på såväl råvaror som färdigprodukter är f. n. god och priserna torde i stort sett bli oförändrade under hösten. Utvecklingen under år 1950 blir bl. a. beroende av importens storlek och priser samt av de överenskommelser, som kunna komma att träffas mellan nämnden och företagarna.

Lagren av råvaror äro tillfredsställande. Utvecklingen av ull-priserna är f. n. svår att bedöma; priserna på auktionerna i augusti torde bli utslagsgivande. Vid inköpen av bomull är inköpslandet av stor betydelse för priserna. USA och även Brasilien äro förmånliga inköpsmarknader. Prisstegringen för bomull vid början av år 1949 medförde ingen prishöjning för inom landet tillverkade bomullsvaror emedan subventionsbeloppet för första halvåret höjdes från 23 öre per kg till 47 öre.

Under återstoden av första halvåret sjönko därefter priserna på bomull avsevärt, framför allt i Brasilien, varifrån huvudparten av landets bomullsbehov täckes. För andra halvåret har därför subventionsbeloppet kunnat sänkas från 47 öre till 20 öre per kg. Priserna i Brasilien ha ånyo stigit sedan maj månad. För att kunna bibehålla oförändrade priser på bomullsvaror under första halvåret 1950 måste man fortsätta med subventionering eller inköpa bomull till lägre priser än de nu gällande.

Skäl tala för att vissa prissänkningar på importerade *garner* kunna komma att äga rum. F. n. importeras bomullsgarner från Italien till högre priser än från andra länder beroende på utformningen av löpande svensk-italienska handelsavtal. En förbättrad försörjning med svensktillverkade garner till relativt förmånliga priser har redan skett och väntas fortsätta. Härtill kommer att genom sänkta priser på importerade bomullsgarner prissänkningar torde komma till stånd beträffande färdiga textilvaror, som tillverkas av de importerade garnerna.

För *färdiga textilvaror* ha flera europeiska länder f. n. att brottas med stora exportsvårigheter. Stegrad produktion utomlands i förening med minskad efterfrågan har medfört betydande prisfall från den höga prisnivå, som gällde för färdigvaror närmast efter kriget. Inga större prisändringar anses vara att vänta på svensktillverkade varor, som hela tiden varit priskontrollerade.

Skodon: Hudar för den svenska skoindustrin importeras praktiskt taget uteslutande från Argentina. Priserna äro f. n. mycket fasta. De svenska garverierna lära ha tämligen normala lager av hudar. För foder- och mockaskinn skönjes en tendens till prissänkning. Importsubventioner för hudar utgå tills vidare enligt samma grunder som tidigare. Andelen P-skor har fr. o. m. den 1 juli i år bestämts till lägst 50 % av den totala produktionen.

Under förutsättning av bibehållen subventionering av hudimporten samt oförändrad andel P-skor torde inga prishöjningar äga rum för skodon.

Husgeråd: Prishöjningar för *hushållsglas* medgåvos i augusti 1948. Under innevarande år ha kostnaderna för råvaror och vissa bränslen nedgått. Tillgången på glas i lägre prisklasser har avsevärt förbättrats delvis beroende på minskade exportmöjligheter. Någon mera allmän prissänkning under hösten anses dock icke sannolik. Prishöjningar för *hushållsposrlin* på 5—40 % medgåvos i juli 1948, varvid höjningarna avvägdes så, att produktionen skulle ökas av billigare sorter, vilket också skett. Under senaste halvåret har tillgången förbättrats också till följd av ökad import. Vissa tendenser till ökad tillgång i lägre prisklasser har på sistone förmärkts för svensktillverkat hushållsposrlin. Importpriserna torde ej nedgå, utom från Östzonen, varifrån viss sänkning aviserats. Genom att importörerna i allt större utsträckning använda sina kvoter till import av billigare artiklar har i realiteten en viss prissänkning ägt rum. Av detta skäl har nämnden slopat granskningen av importlicenserna. För det närmaste halvåret är det sannolikt att priserna i stort sett skola hålla sig oförändrade.

Kemisk-tekniska varor samt färg- och fernissindustrins produkter: Utlandspriserna på vissa betydelsefulla kemiska råvaror ha under det gångna året sjunkit avsevärt (i en del fall 30—40 %). Ytterligare prisreduktioner kunna förväntas, dock sannolikt icke i den takt eller omfattning, som kännetecknat första halvåret 1949. I enstaka fall torde man å andra sidan icke kunna bortse från möjligheten av prishöjningar; detta gäller t. ex. zink-, bly- och kopparföreningar, där de senaste veckornas omslag till stigande priser på resp. metaller icke kunna förutsättas lämna priserna på produkterna oberörda. Den i fråga om de kemisk-tekniska råvarorna hittills dominerande tendensen till prissänkningar har i vissa fall — där ifrågavarande produkter spela en betydande roll i tillverkningskalkylen — medfört prissänkningar för inom landet tillverkade helfabrikat. I andra fall har däremot priset för den kemiska råvaran icke hittills resulterat i prisreduktioner för färdigprodukten, eftersom andra mera prisstabila råvaror dominerat framställningskostnaderna.

Massa och papper: Sveriges export av massa och papper har drabbats av svårt prisfall och mött stora avsättningssvårigheter. Massafabriker och bruk krävde därför i början av året att få kompensation för minskade exportintäkter i form av höjda inlandspriser. En undersökning visade, att höjda papperspriser skulle komma att för en mängd produkter, bl. a. livsmedel, medföra prishöjningar, vilka måste anses oförenliga med förutsättningarna för inkomststabilisering. I den lösning, som slutligen uppnåddes, undvek man prishöjningar på papper, i det att pappersbruken genom restitution av pappersskattemedel beviljades kompensation för vissa kompletteringsköp till den egna tillverkningen av massa till priser överstigande de tidigare gällande stoppriserna.

Prisfallet för papper i utlandet har pågått ända in i juli månad. F. n. förefaller det att ha hejdats, åtminstone temporärt. Köparna ha länge underlåtit att göra större avslut och i stället tärt på sina lager, men de synas nu åter ha kommit igång med köpen.

Det utländska prisfallet har medfört sänkta exportpriser på den svenska massan. I juli fastställde de svenska exportörerna vid möten i Karlstad och Örebro nya exportpriser på grov- och finpapper samt kartong, vilka som regel ligga ca 15 % lägre än de tidigare gällande. De papperskvaliteter, som importeras till Sverige, ha även sjunkit i pris; den totala importen av papper m. m. uppgick år 1948 till 23 miljoner kronor.

Sammanfattande synpunkter på den svenska prisutvecklingen under närmaste framtiden.

På grundval av här redovisade prognoser för enskilda varugrupper och under hänvisning till de på sid. 54 angivna förutsättningarna, bl. a. rörande oförändrat yttre värde för kronan, kan sägas, att sannolikheten överväger för att andra halvåret 1949 för Sveriges del kommer att inom konsumtionsvaruområdet medföra att prissänkningarna bli av något större omfattning än prishöjningarna, om man bortser från jordbruksprodukterna, d. v. s. att de svenska levnadskostnaderna under sista halvåret kunna komma att sjunka något för varor utanför jordbruksområdet. För umbärliga konsumtionsvaror, som icke ingå i levnadskostnadsindex, kan en avmattning i efterfrågan leda till viss prisnedgång. Utrymmet för prissänkningar får dock icke överdrivas. Det mest troliga är, att konsumtionsvarupriserna i stort sett komma att visa sig stabila under återstoden av året samt närmaste tiden därefter.

ÖVERSIKT AV
LÖNEUTVECKLINGEN 1947—49

Promemoria utarbetad av sekreteraren

GÖSTA REHN

OVERSIGHT
OF THE
MONETARY POLICY

THE MONETARY POLICY

THE MONETARY POLICY

Översikt av löneutvecklingen 1947—49.

Jord- och skogsbruk.

Genom avtal, som gällde från den 1 november 1947, erhöilo *lantarbetarna* en lönestegring som kunde beräknas till 14 %, bortsett från inlösning av naturaförmåner. Genom att förut utgående överbetalningar åtminstone till en del synas ha bortfallit blev den faktiska höjningen cirka 2 % lägre, såsom framgår av socialstyrelsens statistik. (Man kan alltså i detta fall inregistrera en negativ löneglidning.) I samband med arbetstidsförkortning hösten 1948 erhöills en höjning av timlönerna med i genomsnitt ca 1,5 %, vilket dock inte inverkar på årsinkomsten. Enligt statistik på ca 1 000 arbetare, insamlad av lantarbetareförbundet och LO:s utredningsavdelning, synes den faktiska lönestegringen ha överensstämt med den avtalsmässiga. Ingen ny löneglidning har inträffat åt någondera hållet.

Skogsarbetarna erhöilo hösten 1947 enligt avtal en lönehöjning på närmare 10 %. Enligt statistiken för vintern 1947—48 stego dagsförtjänsterna för huggare även med denna procentsats, medan körarna endast fingo 3 %. Hösten 1948 erhöills ca 3 % enligt avtal. Statistik föreligger ej. — Karakteristiskt för de senaste årens skogsarbetslöner har varit att de faktiska ackordssatserna ofta legat högre än de avtalsmässiga. I detta avseende har nu — enligt bestämda uppgifter från vederbörande fackförbund — en omsvängning skett. Minskat behov av arbetskraft gör sig gällande, och detta väntas bli ännu mera utpräglat i höst. Därmed bortfalla överbetalningarna och ett sänkt förtjänstläge inträffar. Härtill kommer minskad sysselsättning, även om det förväntas att de större skogsägarna komma att sysselsätta sina arbetare med skogsvårdsarbeten o. dyl. Generellt måste man därför räkna med en ganska betydande inkomstsänkning för skogsbrukets löntagare.

Industrin.

Enligt den definitiva lönestatistiken för hela året 1948 låg genomsnittliga lönenivån detta år för *vuxna manliga arbetare* 8,6 % över 1947 års genomsnitt. Av denna stegring förklaras 1,2 % av att det senaste indextillägget utgick under endast 8 månader 1947 men hela 1948. Enligt beräkningar i LO:s utredningsavdelning utgjordes ytterligare 3,2 % av avtalsmässiga höjningar under första delen av 1948. Återstående cirka 4 % skulle alltså utgöras av s. k. löneglidning vid sidan av avtalen.

Beträffande den fortsatta utvecklingen konstateras, att denna löneglidning synes ha fortsatt. Från maj 1948 till maj 1949 utgjorde den enligt

socialstyrelsens statistik, i stort sett grundad på en veckas löneutbetalningar, 3,2 å 3,5 %. (Den förstnämnda siffran är framkommen genom »kedjning» från kvartal till kvartal av uppgifter från identiska företag, den senare är grundad på direkt jämförelse mellan identiska företag vid respektive tidpunkter.) Givet är att dessa siffror äro tämligen osäkra; från tidigare år kan dock konstateras att osäkerhetsmarginalen håller sig under 1 procentenhet då det gäller huvudsiffran för hela industrin. I fråga om enskilda industrigrenar kan den däremot vara större.

Kvinnolönernas stegring var 1947—48 11,2 %; därav 1 % genom indexregleringen såsom förut nämnts, ca 5 % genom avtal i övrigt och följaktligen omkring 5 % genom höjningar därutöver. Från maj 1948 till maj 1949 synes den ytterligare stegringen ha blivit 4,4 %.

Den totala lönestegringen från mitten av 1947 till mitten av 1949 kan med ledning av dessa uppgifter beräknas till omkring 12 % för manliga och 16 % för kvinnliga industriarbetare.

Stegringen är emellertid tämligen ojämnt fördelad på de olika industrigrenarna. En tidigare tendens att de lägst avlönade grupperna erhållit de största höjningarna kan delvis anses ha fortsatt, men häremot har en annan tendens brutit sig, nämligen att den största arbetskraftsbristen resulterat i de starkaste höjningarna. Detta har bl. a. inneburit att relativt stora höjningar erhållits ej endast av textil-, beklädnads- och skoindustrierna m. fl. utan också av de flesta industrigrenarna i metallgruppen. I samband med en av skiftarbete m. m. betingad arbetstidsförkortning har en extra höjning av timförtjänsterna erhållits även i höglönefack som gruvorna och tidningstryckerierna. — Inte heller den pågående utjämningen mellan dyrortsgrupperna synes ha varit lika entydig som tidigare, även om den alltså är märkbar.

Om man följer utvecklingen av »löneglidningen» vid sidan av avtalen kvartal för kvartal erhålles följande bild sedan maj 1947. Siffrorna ange procentuell ökning från närmast föregående beräkningstillfälle för män och kvinnor tillsammans, eftersom någon uppdelning på kön inte kan göras förrän under 1949.

	Maj— aug.	Aug.— nov.	Nov.— febr.	Febr.— maj
1947/48	+ 1.5 %	+ 1.3 %	+ 1.3 %	(+ 1 %)
1948/49	+ 0.3 %	+ 1.1 %	+ 0.7 %	+ 1.5 %

Uppgiften för februari—maj 1948 har endast beräknats ungefärligt eftersom huvuddelen av den avtalsmässiga höjningen på 3,5 % inträffade samtidigt; den faktiska höjningen uppgick till 4,0 %.

Det framgår härav att löneglidningens hastighet påtagligt minskades under sommaren 1948 och vintern 1949, men att den sannolikt åter påskyndades något under våren 1949. (Hela tiden understrykes att alltför stor säkerhetsgrad inte får tillmätas decimalerna i dessa på relativt svagt material grundade siffror. Just för maj 1949 kunna de vara något påverkade av helg-

dagar.) Lönestegringen under våren 1949 sammanhänger delvis med relativt starka höjningar (i samband med ackordsrevisioner o. dyl.), som ägt rum inom vissa företag trots prolongationen av de under förra året gällande avtalen, detta med hänsyn till behovet av att kunna behålla och öka arbetskraften i dessa företag. Det har bl. a. gällt åtskilliga järnbruk och vissa verkstadsföretag. Ackordsrevisioner och andra smärre justeringar (anpassning av tidlönerna för kvalificerade arbetare till tidigare ackordsinkomststegringar för tempoarbetare) ha emellertid förekommit även på andra håll. Dessa synas nu i stort sett vara avslutade. Uppgifter som influtit vid en av Landsorganisationens utredningsavdelning anordnad enkät bland ett tusental lokala fackliga organisationer tyda på att den tidigare relativt ofta förekommande beredvilligheten från företagets sida att medge överbetalningar i förhållande till avtalen eller att gå med på för arbetarparten fördelaktiga ackordsuppgörelser har försvagats eller upphört under de senaste månaderna, då den ökade tillgången på arbetskraft småningom gjort sig gällande. Det vill också synas som om löneglidningen i vissa avseenden ändrat karaktär. Medan den tidigare, d. v. s. under den starkaste arbetskraftsbristens period, mera allmänt torde ha varit ett utslag av företagets konkurrens om arbetskraften synes den numera i högre grad vara ett resultat av att arbetarna arbeta upp ackorden, alltså bl. a. av ökad arbetsintensitet; denna har befrämjats av att företagen under trycket av arbetskraftsbristen blivit försiktigare med nedsättande av genom stigande vana och ansträngning upparbetade ackord även i sådana fall då tekniska förbättringar göra det möjligt att kräva justering. På enstaka områden, (massaindustrin m. m.) har trots detta en direkt sänkning av timförtjänsterna inträffat, beroende på minskad omfattning av en del av de bäst betalda arbetsuppgifterna.

Vid en prognos rörande löneutvecklingen för återstoden av 1949 synes man med hänsyn till det nyss sagda kunna räkna med att ev. fortsatt stegring av timförtjänstläget inom industrin får begränsade proportioner och i varje fall inskränkes till vad som kan bli resultatet av ytterligare upparbetning av ackord.

Till belysning av löneutvecklingens olikmässighet i skilda näringsgrenar redovisas här ytterligare socialstyrelsens uppgifter rörande stegringen av timförtjänsterna inom industrins huvudgrupper. Uppgifterna gälla den procentuella förskjutningen av de genomsnittliga timförtjänsterna inom identiska företag, dels för tolv månadersperioden maj 1948—maj 1949, dels för sex månadersperioden nov. 1948—maj 1949. Av tabellen framgår i vilken grad höjningarna koncentrerats till dels metallindustrin — på grund av förut omnämnda förhållanden — dels till beklädnadsindustrierna. (Den relativt höga siffran för livsmedelsindustrin under sista halvåret är en statistisk missvisning på grund av säsongmässigt ändrad sammansättning i arbetsstyrkan.) Halvårssiffrorna böra överhuvudtaget betraktas med särskild försiktighet med hänsyn till säsongmässiga inflytelser.

Industriarbetarnas löneutveckling 1948—1949.

Industrigrenar		Procentuell ökning	
		maj 48 — maj 49	nov. 48 — maj 49
Samtliga industrier.....	m.	+ 3·0	+ 1·8
	kv.	+ 4·5	+ 2·3
Därav: Malmbrytning o. metall	m.	+ 4·3	+ 2·5
	kv.	+ 4·5	+ 2·5
Jord- o. stenindustri ...	m.	+ 0·9	+ 1·2
	kv.	+ 1·5	+ 1·1
Träindustri	m.	+ 1·7	+ 0·6
	kv.	+ 2·8	+ 3·3
Pappers- o. grafisk	m.	+ 1·7	+ 0·8
	kv.	+ 3·5	— 1·5
Livsmedelsindustri	m.	+ 1·1	+ 2·3
	kv.	+ 4·6	+ 2·1
Textil- o. beklädn.	m.	+ 3·3	+ 2·0
	kv.	+ 4·9	+ 3·2
Läder-, hår- o. gummi .	m.	+ 4·5	+ 1·8
	kv.	+ 3·8	+ 1·5
Kemiskt-teknisk	m.	+ 0·7	+ 1·2
	kv.	+ 3·7	+ 1·8

Byggnadsverksamheten.

Lönestegringen inom all byggnadsverksamhet var enligt helårsstatistiken för 1948 något större än inom den egentliga industrin, eller 9,4 %. För egentligt husbyggnadsarbete registreras 6,9 %, medan anläggnings- och installationsarbetet stigit 11—15 %. Det statistiska underlaget för dessa timförtjänstuppgifter (socialstyrelsens) är emellertid begränsat, och siffrornas riktighet kan ifrågasättas. För arbetare inom husbyggnadsverksamhet är det icke uteslutet, att en viss sänkning träffade årsinkomsten.

För 1949 föreligger ingen officiell statistik. Erfarenheter inom byggnadsfackförbunden (ackordsmätningar m. m.) lära emellertid ge vid handen att en viss tillbakagång inträffat, beroende på den minskade arbetstillgången. Någon större förändring i den registrerade arbetslöshetens omfattning har dock inte framträtt trots nedskärningen i byggnadsverksamheten, men trots detta sjunker antalet effektiva arbetstimmar pr arbetare. Att arbetskraftsbristen upphört torde slutligen ha medfört att arbetsgivarna inte så som förut medge överbetalningar utöver avtalen. — På detta område torde därför snarast en viss sänkning av löneläget ha försiggått på senare tid, åtminstone inom husbyggnadsverksamheten.

Handel och samfärdsel.

För kollektivavtalsanställda inom handel och samfärdsel var lönestegringen 1947—48 praktiskt taget densamma som inom industrin, trots att avtalen gävo betydligt större höjningar. (Föregående år hade förhållandet varit

omvänt i fråga om de avtalsmässiga höjningarnas storlek.) Här synes alltså den för industrin karakteristiska löneglidningen ha spelat mindre roll under 1948. Av den hos LO:s utredningsavdelning pågående enkäten synes framgå, att detta gäller även 1949. Det torde vara riktigast att här förutsätta endast en eller annan procents höjning i 1949 års lönegenomsnitt, jämfört med 1948 års, bl. a. beroende på att avtalsrörelser i dessa fack pågingo under hela året, särskilt för butikspersonal.

Tjänstemän.

Industritjänstemännen erhöilo enligt statistiken år 1948 en lönestegring på i genomsnitt 6,8 % för män och 6,3 % för kvinnor. Höjningarna voro tämligen jämnt fördelade på olika yrkesgrupper. *Handelns kontorspersonal* erhöill däremot en höjning på endast 1,4 % för män och 4,4 % för kvinnor. Delvis torde detta kunna förklaras av att arbetsmarknaden för denna kategori försämrades särskilt snabbt genom importstoppet; reservation synes dock nödvändig för möjligheten att statistiken är missvisande.

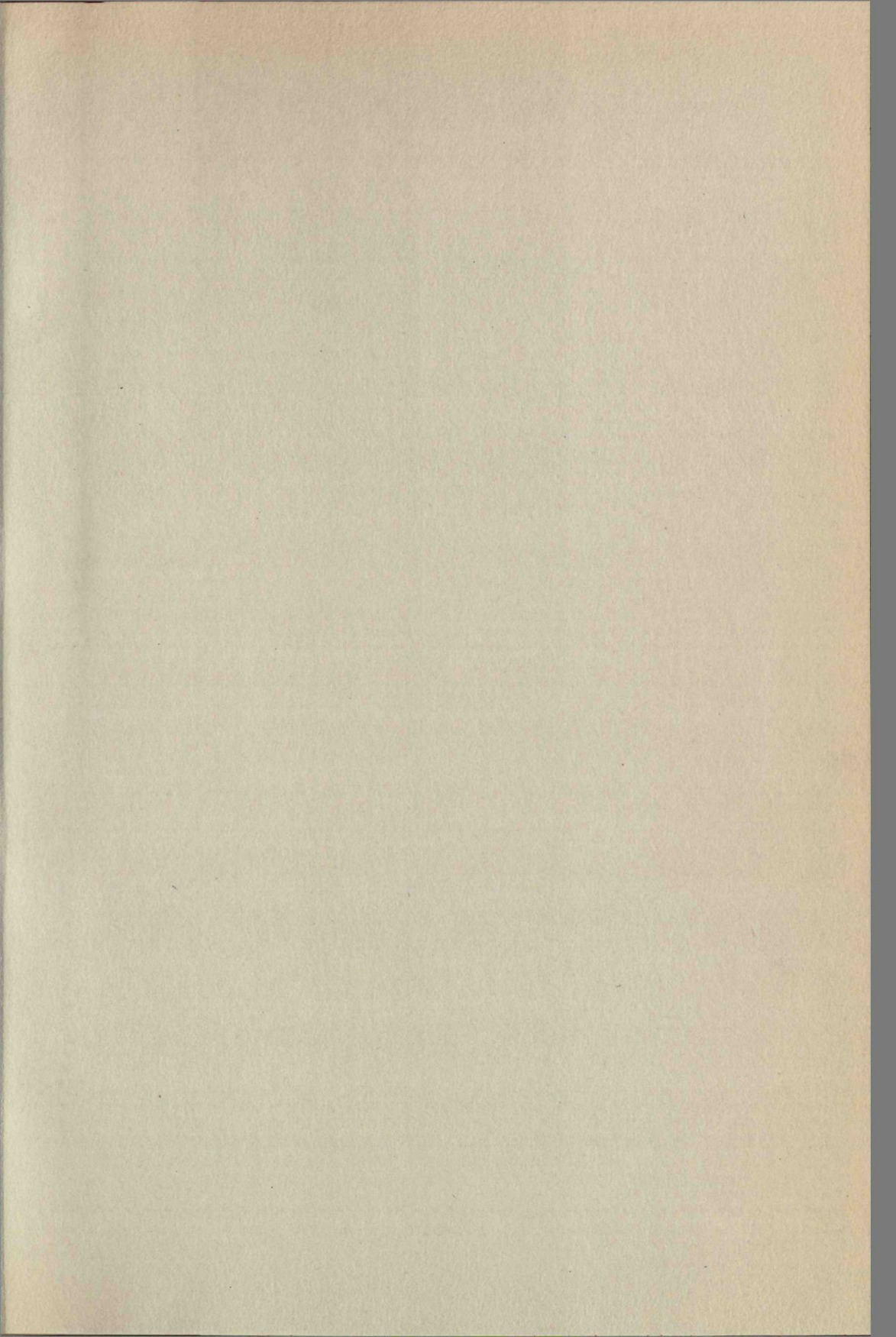
Något närmare är icke känt beträffande tjänstemannalönernas vidare utveckling. Enligt uppgifter från organisationerna skulle en viss löneglidning ha förekommit även för dessa grupper. Vid jämförelse mellan 1948 och 1949 får dessutom hänsyn tagas till att de avtalsmässiga höjningarna pågingo under loppet av hela året och alltså blivit effektiva för helt år först 1949. Det synes därför befogat att beräkna 2 å 4 procent som generellt mått på skillnaden mellan 1948 och 1949 års löneläge.

Sammanfattning.

En allmän slutsats av denna översikt torde kunna ges i omdömet att den löneinkomststegring på nära 3 % eller ca 400 milj. kr., varmed räknats i 1949 års nationalbudget, snarast låg något i överkant. Det finns dock inga möjligheter att precisera någon ny siffra.

Stockholm den 11 augusti 1949.

Gösta Rehn.

Statens offentliga utredningar 1949

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utredning med förslag om lösdriverlagens upphävande m. m. [4]
Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning ang. skyddsarbetets organisation m. m. [6]
Betänkande ang. förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden. [8]
Betänkande med förslag till lag om registrerade för-
eningar m. m. [17]
Betänkande med förslag till lag om sjömansskatt m. m. [27]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Kommunallagskommitténs betänkande 2 med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. [24]

Statens och kommunernas finansväsen.

1944 års allmänna skattekommitté. 3. Betänkande ang. beskattning av realisationsvinster, m. m. samt ackumulerade inkomster. [9]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. [7]
Utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader. [12]
P. M. med synpunkter på det svenska långtidsprogrammet. I anslutning till OEEC:s Interimsrapport. [15]
1945 års skogshärbärgesutrednings betänkande. 2. Utredning med förslag till lagstiftning rörande tillfälliga bostäder vid skogs- och flottnings- m. fl. arbeten. [19]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 9. Tiden juli 1947—juni 1948. [30]
Social upplysning. [31]
Utredningar i anslutning till 1949 års nationalbudget. [36]
Klientelet på arbetshemmen. En socialpsykologisk utredning om försumliga försörjare och störande understödstagare. [37]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande om sinnesslövdärd. [11]

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2:17. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Värmlands län. [10] 2:3—4. Uppsala län och Södermanlands län. [29]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrlandska utvecklingslinjer. [1] Andra delen. Särskilda utredningar. [2] Tredje delen. Utlåtanden och förslag i vissa frågor. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Lagberedningens utlåtande angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde. [23]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kvalitetsforskning och konsumentupplysning. [18]
Betänkande rörande avbetalnings- och förskottsköp m. m. [38]

Kommunikationsväsen.

Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. [5] Bilagor. Produktions- och kostnadsstrukturen vid statens järnvägar. [14]
Svensk hamnbyggnadspolitik. [21]. En generalplan för rikets farleder och hamnar. [33]
Betänkande med förslag angående ändrade grunder för fördelning och uttagande av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar. [34]

Bank-, kredit- och penningväsen.

1945 års bankkommitté. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig affärsbank. [13]

Försäkringsväsen.

1945 års försäkringsutredning. 1. Principbetänkande rörande försäkringsväsendet. [25] 2. Betänkande med förslag till lag om trafikförsäkring m. m. [26]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Dissenterlagskommittén. Betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. [20]
Folk- och skolbibliotek. Betänkande och förslag av-
givet av folkbibliotekssakkunniga. [28]
Yrkesutbildning för varubud m. fl. [32]
Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skol-
utrednings betänkanden och 1946 års skolkommissions
principbetänkande jämte sammanfattning av avgivna
yttranden. [35]
Betänkande angående statens konstsamlingars organi-
sation och lokalbehov. [39]

Försvarsväsen.

Promemoria över preliminär utredning rörande befäls-
rekryteringen inom försvaret. [16]
Betänkande rörande gallring av handlingar hos vissa av
försvarets myndigheter. [22]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.